

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЗАХОДУ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
ЯК НАСЛІДОК ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ 2022-2023
РР.: ГАЛУЗІ, РЕАЛІЗАЦІЯ І НАСЛІДКИ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 623 групи

Строїч Віталій Ілліч

Керівник:

кандидат політичних наук,

доцент. **Моцок В.І.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ доц. Макар В.Ю.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена санкційній політиці Заходу щодо Російської Федерації як наслідок збройного вторгнення в Україну 2022-2023 років. Проводиться аналіз впливу міжнародних організацій та окремих країн на економічну, політичну та дипломатичну галузі Росії. Розглядається досвід Ірану та Південної Африки. Результатом аналізу стало з'ясування критичності санкцій, які запровадили країни Заходу, їх вплив на військовий сектор Російської Федерації та здатність підтримувати настрої населення для подальшого продовження війни. Описано потенційних союзників Росії та їх наміри і роль в цьому конфлікті.

Ключові слова: санкційна політика, війна, наслідки, ефективність, економіка, нафта, імпорт.

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the West's sanctions policy towards the Russian Federation as a consequence of the armed invasion of Ukraine in 2022-2023. The author analyzes the influence of international organizations and individual countries on the economic, political and diplomatic spheres of Russia. The experience of Iran and South Africa is considered. The analysis has resulted in clarifying the criticality of the sanctions imposed by Western countries, their impact on the military sector of the Russian Federation and their ability to support the mood of the population to continue the war. Potential allies of Russia and their intentions and role in this conflict are described.

Keywords: sanctions policy, war, consequences, efficiency, economy, oil, imports.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Строїч В.І.

_____
(підпис)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАХОДУ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	10
1.1. Концептуальні та методологічні засади дослідження.....	10
1.2 Аналіз джерельної бази досліджуваної проблеми.....	16
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2 РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОКРЕМИХ КРАЇН У САНКЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ЗАХОДУ ЩОДО РФ.....	22
2.1 Спрямованість санкційної політики ЄС щодо Росії.....	22
2.2 Санкції ООН проти Росії та вплив Китаю на її політику.....	32
2.3 Вплив санкцій на Росію: досвід Ірану та Південної Африки.....	38
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3 НАСЛІДКИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, КРАЇН ЗАХОДУ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА.....	58
3.1 Наслідки для російської економіки після введення санкцій ЄС.....	58
3.2 Санкції проти Росії: Вплив на економіку, військовий потенціал та сферу енергетики.....	74
3.3 Ефективність та наслідки санкцій накладених на Росію.....	82
Висновки до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
SUMMARY.....	109

ВСТУП

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Ця агресія стала найбільшим воєнним конфліктом в Європі після Другої світової війни. У відповідь на дії Росії країни Заходу запровадили масштабні санкції проти РФ.

Актуальність теми

Санкції є одним з ключових інструментів зовнішньої політики, який може бути використаний для досягнення політичних, економічних та військових цілей. У випадку з Росією санкції були запроваджені з метою зупинити війну в Україні, змусити РФ вивести свої війська з країни та змінити її поведінку в майбутньому.

Актуальність цієї теми не обмежується часовим рамками конфлікту, але охоплює різні сфери міжнародних відносин, від економіки до безпеки та геополітики.

Дослідження санкційної політики Заходу щодо Росії є актуальним з кількох причин. По-перше, санкції є одним з ключових елементів міжнародної реакції на російську агресію. По-друге, санкції мають значний вплив на економіку та суспільство Росії. По-третє, санкції можуть мати далекосяжні наслідки для міжнародної системи та глобальної економіки.

Особливо ця тема набирає ваги у світлі нестабільності ситуації не тільки на території України а й Близького Сходу. Все більше країн усвідомлюють що ООН і світова спільнота не здатна на рішучі дії і її максимум це засудження агресивної поведінки але не більше. Тому потрібно більше уваги звертати на менші організації, які можуть реагувати більш жорстко та аналізувати санкції та кроки, на які вони здатні.

Окрім ефекту стримування та покарання агресора, такі масштабні санкції впливають і на економічну ситуацію в цілому світі, що зайвий раз підкреслює важливість та актуальність цієї теми.

Вторгнення Росії в Україну не лише спричинило величезні людські страждання та втрати, але й спровокувало гостру міжнародну кризу. У

відповідь на цю агресію західні країни запровадили різноманітні санкції, спрямовані на покарання і стримування Росії від подальшої агресії та сприяння мирному врегулюванню конфлікту.

Крім того, ця тема є актуальною з точки зору геополітики та міжнародної безпеки. Вторгнення в Україну кинуло виклик міжнародному порядку, що склався після холодної війни, і викликало занепокоєння щодо стабільності на європейському континенті. Санкції, запроваджені західними країнами, є засобом сигналізації про їхню рішучість захищати суверенітет і територіальну цілісність України, а також запобігти подальшій дестабілізації в регіоні. Здійснюючи економічний тиск на Росію, є надія змусити її змінити свою поведінку і заохотити повернення до дипломатії та діалогу.

Західні санкції мали значні наслідки для російської економіки, що призвели до скорочення доступу до міжнародних фінансових ринків, обмежень торгівлі та інвестицій, а також обмежень на передачу технологій. Ці заходи спричинили значне навантаження на російську економіку, вплинувши на бізнес, споживачів і загальний економічний добробут країни. Це також призвело до хвильових ефектів на світових ринках і вплинуло на економічну політику інших країн.

Ця тема є актуальною з точки зору її ширших наслідків для міжнародних відносин і концепції санкцій як інструменту державного будівництва. Використання санкцій як засобу зміни поведінки держави є складним і суперечливим питанням. Приклад західних санкцій проти Росії у відповідь на вторгнення в Україну викликав дискусії щодо ефективності таких заходів, їх гуманітарного впливу та потенціалу загострення міжнародної напруженості. Розуміння наслідків цих санкцій та їхнього впливу на глобальну динаміку має вирішальне значення для формування майбутніх політичних рішень і реагування на подібні кризи.

Спостереження за економічним впливом санкцій на Росію виявляється особливо важливим у контексті динаміки міжнародних відносин. З одного боку, тиск на російську економіку може сприяти зміні її стратегії та рішень у

контексті конфлікту в Україні. З іншого боку, економічні труднощі можуть стати фактором, який об'єднує російське суспільство навколо влади, що зміцнює державний апарат та націоналістичні настрої.

Зокрема, важливо врахувати, що санкції мають не тільки економічний вплив, але і впливають на суспільно-політичну динаміку внутрішньої ситуації в Росії. Введення обмежень може спричинити зростання соціальної напруги, невдоволення серед населення та посилення націоналістичних настроїв. Однак, з іншого боку, це також може сприяти формуванню внутрішнього тиску на владу для зміни її політики.

Також, актуально вивчати реакцію Росії на санкції та можливі стратегії обходу обмежень. Росія може шукати нові шляхи співпраці з іншими країнами або намагатися послабити їх вплив через дипломатичні та економічні канали. Постійний аналіз таких реакцій дозволяє зрозуміти, наскільки ефективні санкції у досягненні своїх цілей.

З іншого боку, національна безпека та стабільність України також залишаються в центрі уваги. Заходи, вжиті Заходом щодо санкцій, мають бути відповідними залежно від змін на передовій фронті, планів Росії та стану внутрішньої політики української держави. Це вимагає постійного апдейту стратегій та взаємодії із заінтересованими сторонами.

Значущою є також дипломатична складова санкційної політики. Якщо влада Росії виявляє ознаки готовності до діалогу та розв'язання конфлікту, Захід може переглянути свої санкції або навіть вивести їх. Зворотний ефект може мати негативні наслідки для відносин між країнами та міжнародної стабільності.

У світлі цієї теми, важливо також розглядати можливість розвитку альтернативних стратегій тиску на Росію, крім санкцій. Дипломатичні ініціативи, використання міжнародних організацій та механізмів, а також залучення цивільного суспільства можуть виявитися ефективними додатковими інструментами вирішення кризи.

Разом із тим, розгляд санкцій має включати стратегії протидії російській пропаганді та дезінформації, яка може впливати на громадську думку та державні вибори в різних країнах. Аналіз таких аспектів дозволяє ефективніше реагувати на гібридні загрози та зміцнювати інформаційну резистентність суспільства.

Загальна реакція міжнародної спільноти на санкції також є ключовим аспектом дослідження. Чи вдасться забезпечити єдність серед країн, чи можливі розходження в підходах до санкцій, як це відбувається у випадку Росії, де окремі країни виступають за посилення обмежень, а інші виступають за послаблення.

Окрім того, детальне вивчення внутрішньої ситуації в Росії є ключовим для розуміння довгострокових наслідків санкцій. Санкції можуть впливати на ставлення держави до міжнародного співтовариства на довгу перспективу. Вони можуть визначити рішення країни щодо участі у міжнародних організаціях, дотримання прав людини та розвитку демократії. Однак, водночас, деякі країни можуть реагувати на санкції із загостреним націоналізмом, утверджуючи свою незалежність і відмежовуючись від західних впливів.

Також слід звертати увагу на можливість виникнення нових викликів та загроз, таких як кібератаки, гібридна війна чи інші нестандартні методи ведення конфлікту. Сучасний світ вимагає гнучкості та швидкої реакції на зміни у сценаріях геополітичної гри.

Отже, тема санкційної політики Заходу проти Російської Федерації внаслідок збройного вторгнення в Україну у 2022-2023 роках є надзвичайно актуальною в сучасному глобальному контексті. Вона охоплює такі важливі аспекти, як права людини, геополітика, економіка та міжнародні відносини. Запровадження цих санкцій має значні наслідки як для залучених сторін, так і для ширшої міжнародної спільноти. Тому розуміння складності та наслідків цієї теми є важливим для поінформованого дискурсу та розробки збалансованих і ефективних заходів реагування на нинішню кризу.

Метою дослідження є аналіз санкційної політики Заходу щодо Росії як наслідку збройного вторгнення в Україну 2022-2023 рр. В роботі буде визначено ключові організації та їх внесок і спроби зупинити війну чи послабити військовий та потенціал Російської Федерації шляхом введення жорстких політичних і економічних обмежень. Також буде проаналізовано вплив і перспективи вже накладених санкцій, можливість їх розвитку та посилення.

Завдання дослідження включають:

1. Визначення основних галузей санкцій, запроваджених Заходом проти Росії;
2. Оцінка впливу санкцій на економіку та суспільство Росії;
3. Аналіз наслідків санкцій для міжнародної системи та глобальної економіки.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є санкційна політика Заходу щодо Росії.

Предметом дослідження є сфери, ступені і короткострокові та довгострокові результати санкцій.

Методи дослідження

У дослідженні використані такі методи:

- Системний аналіз;
- Історичний аналіз;
- Статистичний аналіз;
- Метод порівняльного аналізу;
- Гіпотеза та припущення;
- Метод абстрагування.

Структура роботи

Робота складається з трьох розділів. У першому розділі розглядаються концептуально-методологічні засади дослідження. У другому розділі аналізується роль міжнародних організацій та окремих країн у санкційній політиці, направленої проти Росії. У третьому розділі оцінюється вплив

санкцій на економіку та суспільство Росії, а також аналізуються наслідки санкцій для міжнародної системи та глобальної економіки.

Перспективи подальших досліджень

Після закінчення війни в Україні необхідно провести подальші дослідження, які б дозволили більш детально вивчити вплив санкцій на Росію та світ. Зокрема, цікаво було б дослідити, як санкції вплинули на:

- Економічний розвиток Росії;
- Політичні процеси в Росії;
- Міжнародні відносини.

Також було б корисно дослідити, як санкції можуть бути використані для запобігання майбутнім воєнним конфліктам.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАХОДУ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

1.1. Концептуальні та методологічні засади дослідження

Санкційна політика, що була запроваджена Заходом у відношенні до Російської Федерації, у наслідок збройного вторгнення в Україну в 2022-2023 роках, представляє собою важливий аспект у міжнародних відносинах та геополітичних реаліях. Ця тема може дати зрозуміти яким чином санкції можуть мати вплив на стабільність регіону, а також динаміку взаємин між країнами.

Збройне вторгнення Російської Федерації на територію України порушило принципи міжнародного права та суверенітету держави, що викликало бурхливу реакцію співтовариства країн. Щоб донести повідомлення про недопустимість таких дій, світова спільнота ввела цілий набір санкцій, які спрямовані на обмеження діяльності Росії у світовій економіці та політиці. І продовжила та продовжує цю політику і по сьогоднішній день.[8]

Санкції, запроваджені Заходом, призначені виконувати кілька різних завдань. По-перше, вони були спробою вплинути на політичну волю Росії та змусити її відмовитися від агресивних дій на міжнародній арені. Обмеження жителів Росії в списку товарів, які вони можуть собі дозволити та тиск, який на них створювався шляхом санкцій повинен був змусити йти на протести про війни. За умов достатньої кількості критичних санкцій люди повинні були згуртуватися щоб повернути стан речей як мінімум на 23 лютого 2022 року. Проте, як ми знаємо, Російська Федерація використала ці санкції на свою користь та навпаки, згуртувала людей навколо ненависті до Заходу. По-друге, ці обмеження мають економічний характер, спрямований на позбавлення російської економіки підтримки та можливості розвиватися на світових ринках. Короткостроковою метою було показати що продовження війни є не вигідним рішенням та призведе до економічного колапсу. В момент

коли стало зрозуміло що швидкого завершення війни не буде їх завданням стало зменшення ресурсів які агресор може використовувати для продовження війни. І нарешті, вони мають символічне значення - вони висилають чітке повідомлення про неприпустимість агресії та порушення міжнародного права.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що вона відображає найсуттєвіші аспекти сучасної геополітичної ситуації та показує способи, якими міжнародна спільнота реагує на агресію та порушення стабільності у світі. Крім того, ця тема також відображає ефективність дипломатії, міжнародних договорів та міжнародного права як інструментів для врегулювання конфліктів та збереження міжнародного порядку. В теорії саме цим шляхом можна було зупинити повномасштабне вторгнення якщо не до його початку, то як мінімум в перші дні або тижні військової агресії. [27]

Наслідки санкційної політики для Росії виявляються в різних сферах. Економічні обмеження призводять до зниження інвестицій, зменшення можливостей для розвитку бізнесу, обмеження доступу до фінансових ресурсів, а також загального погіршення економічної ситуації в країні. Політичні наслідки включають ізоляцію на міжнародній арені, зниження довіри до російського уряду та погіршення відносин з іншими країнами.

Також важливо враховувати гуманітарні аспекти санкційної політики. Вони можуть мати вплив на звичайних громадян Росії через зростання економічного тиску, що може викликати соціальні труднощі та збільшення кризових ситуацій у країні.

Навіть при відомості про те, що санкції можуть мати значущий вплив на Росію, важливо зрозуміти, що вони також мають ширший геополітичний вплив. Їхні наслідки відчутні не лише для Росії, а й для всієї світової економіки, політики та безпеки. [14]

Санкційна політика Заходу щодо Російської Федерації як наслідок збройного вторгнення в Україну в 2022-2023 роках є надзвичайно актуальною темою у міжнародній арені. Вона відображає складність

міжнародних відносин, вплив політичних рішень на економічний розвиток та демонструє, наскільки важливою є дотримання міжнародного права для збереження стабільності та миру у світі та показує наскільки недосконалим є стан речей на даний момент і наскільки важко стримати країну яка має в своєму арсеналі ядерне озброєння.

Тема санкцій проти Росії була обрана мною через бажання дізнатися більше про те, чому обмеження не дали бажаного результату одразу, які помилки були припущені, та що ще можна виправити і які результати було досягнуто на даний момент. Самі ж санкції, мають далекосяжні наслідки для всіх сторін та цілого світу, як у політичному, економічному, так і в гуманітарному аспектах. Ця ситуація підкреслює важливість співпраці між країнами та дотримання міжнародного права в урегулюванні конфліктів а також необхідність нових інструментів щоб забезпечити його виконання. [52]

Однією з головних причин введення санкцій є політична реакція на порушення міжнародного права та територіальної цілісності України. Спільні дії Заходу спрямовані на підтримку України та вираження протесту проти російської агресії.

Однак, наслідки санкцій можуть бути двоякими. З одного боку, вони спрямовані на тиск на російську економіку та політичну систему, спонукаючи до перегляду стратегії та можливого припинення подальшої агресії. З іншого боку, санкції можуть спричинити соціальні та економічні труднощі для звичайних громадян, країн що запровадили ці обмеження, що веде до зниження рейтингів політиків, які ці санкції вводять і ставить під сумнів довготривалий розвиток їх списку. [19]

Варто мати на увазі, що санкції можуть також мати непередбачені наслідки для країн, що вводять їх. Наприклад, обмеження торгівлі з Росією може призвести до збитків для компаній, які мають бізнес у Росії, що в свою чергу може вплинути на економіку та зайнятість у країнах-ініціаторах санкцій.

Успішність санкцій залежить від багатьох факторів, включаючи їхню конкретність, скоординованість між країнами, терміни та реакцію самої Росії. Окрім того, важливо враховувати, що санкції не є панацеєю, і їх ефективність може бути обмеженою, особливо якщо Росія шукає альтернативні шляхи обходу санкцій та пошуку інших ринків.

Ситуація, яка виникла внаслідок введення санкцій проти Росії, є значущою не лише для країн, що стосуються конфлікту, але й для міжнародної спільноти в цілому. Це дає можливість переосмислити роль та значення міжнародного права, міжнародних відносин та дипломатії в урегулюванні конфліктів та збереженні світового порядку. [42]

У підсумку, актуальність теми санкційної політики Заходу стосовно Росії через її вторгнення в Україну неможливо переоцінити. Саме висновки, які зроблять провідні країни світу з цих санкцій, будуть впливати на оновлення або переходу до нового етапу міжнародних відносин, права та створення нових запобіжників, що зупинять країни у спробах початку нових військових конфліктів. [33]

У зв'язку з великою кількістю інформації та складністю теми було використано різні методи дослідження для більш точного та різноманітного висвітлення питання впливу санкцій. В третьому розділі активно використовувався метод історичного аналізу, особливо це проявляється в частині про аналіз досвіду Ірану та Південної Африки. Погляд в минуле дозволив знайти деякі закономірності та схожості з ситуацією яка розвивається на даний момент. Також було розвінчано міф про те що на даний момент люди більше залежні від заходу і санкції є набагато більш болючими і зіграють ключову роль в зупинці агресора. В рамках цієї частини також варто згадати про метод порівняльного аналізу, адже ключовим завданням було дізнатися чи є схожим досвід цих країн та Росії. Можна з впевненістю сказати що, нажаль, санкції не зіграли ключову роль в завершенні цього конфлікту, проте, як і у випадку з вищезгаданими країнами, вони послабляють можливості та масштаб бойових дій на території України.

Метод статистичного аналізу допоміг пролити світло на вплив санкцій в частині про їх наслідки. Було зібрано інформацію про те як обмеження вплинули не тільки з політичної точки зору, а й з економічної, з якими труднощами зіткнулася Російська Федерація і наскільки вони були критичними.

За допомогою методу системного аналізу, який широко використовувався в частині про санкційну політику різних міжнародних організацій, було показано ефективність цих структур та їхніх стратегій в запобіганні ескалації. Так, менша кількість учасників організації, дозволяє швидше реагувати, накладати більш значущі обмеження та ставить під сумнів такого інструменту як право вето.

В частині про залежність Росії від Китаю був використаний метод абстрагування. Завдання полягало у визначенні впливу санкцій конкретно на відносини між даними країнами адже через них Росія все більше залежала від свого потужного сусіда, який став ще більше використовувати її як важіль впливу на Сполучені Штати Америки та територію з дешевими ресурсами для досягнення власних цілей.

В останній частині було використано метод гіпотези та припущення для спроби встановлення ефективності та перспектив санкцій, накладених на Російську Федерацію. Для цього була використана інформація з попередніх розділів, і на її основі були побудовані певні закономірності, що дозволили краще описати потенційне майбутнє держави агресора та наслідки санкцій.

Під час підготовки написання роботи і під час самого процесу було проаналізовано і переглянуто різні роботи, пов'язані з даною темою, а саме: "Економічні санкції: переосмислення" Гері Клайда Хафбауера, Джеффри Шотта та Кімберлі Енн Елліотт, які є комплексним аналізом, що пропонує детальний аналіз економічного впливу та ефективності санкцій на основі вивчення різноманітних конкретних прикладів. [77]

Хуфбауер та ін. оцінили ефективність санкцій, запроваджених між Першою світовою війною та 1990 роком, використовуючи модель теорії

гравітації та впорядкований метод найменших квадратів регресії. У своєму оригінальному дослідженні вони опитали експертів і побудували "результати політики" та "внесок санкцій у результати політики" (обидва за порядковою шкалою від 1 до 4), щоб виміряти успіх або невдачу економічних санкцій. У своєму емпіричному дослідженні 115 випадків санкцій з часів Першої світової війни до 1990 року вони дійшли висновку, що санкції мають скромну мету, країна-об'єкт санкцій менша за країну походження, країна-одержувач і країна походження мають дружні відносини зі значним обсягом торгівлі до введення санкцій, витрати для країни походження не є значними, санкції вводяться негайно. У звіті зроблено висновок, що санкції, швидше за все, матимуть успіх, тому що вони вводяться швидко і рішуче. [77]

Вартість санкцій для США також була оцінена за допомогою тієї ж моделі. Елліотт стверджує, що лише 13% односторонніх санкцій, запроваджених США з 1970 року, були успішними, а їхня щорічна вартість становила від 15 до 19 мільярдів доларів США. Незважаючи на ці невтішні успіхи, економічні санкції різко зросли з 1990-х років. Елліотт стверджує, що до 1970-х років 50% економічних санкцій США були частково або повністю успішними. Між 1970 і 1990 роками цей показник знизився до 21%. [77]

Книга Девіда Кортрайта та Джорджа А. Лопеса "Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft" заглиблюється в концепцію "розумних санкцій", ретельно досліджуючи їхній потенціал для мінімізації гуманітарних наслідків при досягненні політичних цілей. Річард Н. Хаас робить значний внесок у дискусію завдяки роботі "Економічні санкції та американська дипломатія", яка є всебічним дослідженням історичного застосування та ефективності економічних санкцій в американській зовнішній політиці. [78]

Деніел В. Дрезнер "Парадокс санкцій: економічна політика та міжнародні відносини" критично аналізує парадокси та непередбачувані наслідки економічних санкцій, звертаючи увагу на розбіжності між наміченими цілями та реалізованими результатами на міжнародній арені. [79]

1.2 Аналіз джерельної бази досліджуваної проблеми

Враховуючи актуальність даної теми було використано велику кількість інтернет джерел, статей та аналізів. Багато з них задавалися питаннями про ефективність санкцій, способи їх обходу та попередній досвід для прогнозування наслідків.

У своїй праці Н.Бапат, Т.Генріх, та інші стверджували, що, оскільки більшість традиційних санкцій передбачають обмеження міжнародної торгівлі, зовнішня залежність вважається фактором, що впливає на результат санкцій. Теоретично, чим вищою є торговельна залежність країни, проти якої запроваджено санкції, тим більшим є стимул піддатися тиску на економіку з боку санкцій. Однак більшість досліджень не визнають, що рівень економічної залежності країни-об'єкта санкцій має значний вплив на її рішення чинити опір санкціям або піддатися їм. [22]

Д.Пексен та Тімоті М. Пітерсон дійшли висновку, що здатність країни-об'єкта санкцій протистояти економічному тиску залежить від її здатності встановлювати нові комерційні та фінансові відносини з третіми країнами а також від того, чи може вона вдаватися до чорних ринків та інших нелегальних каналів для отримання доступу до зовнішніх товарів і послуг або для продажу власних товарів. [15]

Т. Беседез та М. Крозет показали, що санкції також можуть впливати на країну походження, а їхні негативні наслідки можуть призвести до провалу санкцій. Це відбувається тому, що країни, які перебувають під санкціями, мають ділові відносини з країнами, що не перебувають під санкціями, а країни, що не перебувають під санкціями, також можуть мати економічні відносини з країною-джерелом. Таким чином, через трикутник ділових зв'язків країни, що перебувають під санкціями, і країни, що не перебувають під санкціями, продовжуватимуть взаємодіяти через фірми в третіх країнах. Відомий ефект "чорної ночі" виникає, коли відповідні фірми в країні-джерелі санкцій тиснуть на уряд своєї країни, щоб він не запроваджував санкції. Автори дослідили німецькі фінансові санкції з 1999 по 2014 рік, беручи до

уваги економічну значимість країн-об'єктів санкцій. На основі аналізу вони дійшли висновку, що, за винятком Росії, фінансові санкції були накладені на країни, які не мають великого значення для німецької економіки, що дозволило фірмам переорієнтувати свою діяльність на країни, які не підпадають під санкції. Таким чином, можливим поясненням відсутності очікуваного негативного впливу на показники діяльності фірм у країні-відправнику може бути переорієнтація діяльності на треті країни. [43]

Наявність третьої країни, з якою держава-джерело або держава-ціль має певні відносини, має значення для успіху або невдачі санкцій. Мережа зацікавлених сторін, залучених до процесу санкцій, була досліджена С.Джоші та А.Махмудом при розгляді потенціалу санкцій, які можуть поставити під загрозу експорт або продовження діяльності держави-джерела на акторів. Дійсно, санкції можуть створювати ефект "обвалу", оскільки вони мають перерозподільчий вплив як на країни походження, так і на країни призначення, а сектори, на які впливають вторинні ефекти санкцій, можуть виступати проти їхнього запровадження. [36]

Щодо країни-джерела, то в літературі В.Кемпфера та А.Ловенберга підкреслюється вплив її характеристик на наслідки санкцій. Наприклад, у випадку ЄС правова база, що лежить в основі санкцій, здебільшого схвалюється Радою і є обов'язковою для всіх держав-членів, що ускладнює для будь-якої держави-члена можливість не дотримуватися санкцій. Слід також брати до уваги культурні та історичні особливості суб'єктів, залучених до санкційного процесу. [21]

Санкції можуть вводитися однією країною або наднаціональним суб'єктом, а наслідки односторонніх і багатосторонніх санкцій різняться. Загалом багатосторонні санкції виявляються більш ефективними в результаті міжнародної співпраці, оскільки вони накладають вищі витрати на об'єкти санкцій, зменшуючи їхню здатність знаходити альтернативні ринки, які допоможуть їм уникнути наслідків санкцій. Більша ефективність багатосторонніх санкцій також може бути пов'язана з відмінностями в

процесах прийняття рішень в обох випадках, як показують П.Вебер та Д.Шнайдер, порівнюючи санкції США та ЄС. З огляду на інституційні особливості ЄС, де можуть виникати конфлікти інтересів між державами-членами щодо санкцій, санкції буде складніше затверджувати, ніж у США. Потенціал конфлікту інтересів означає, що чим сильніші економічні зв'язки між країнами-членами ЄС і країною-об'єктом санкцій, тим менш імовірними і менш суворими будуть санкції в ЄС. [51]

Окрім економічних наслідків, як показали В.Крустев та К.Морган, санкції мають і політичні наслідки. Згідно з цим підходом, характер і ступінь санкцій визначаються тиском з боку зацікавлених груп у політичній системі країни-джерела. Автори також стверджують, що політичні наслідки санкцій для країни-об'єкта іноді можуть бути контрпродуктивними. Це пов'язано з тим, що санкції призводять до зростання народної підтримки країни-об'єкта, що, в свою чергу, підвищує легітимність режиму, який виступає проти дотримання вимог санкцій. Взаємозв'язок між тривалістю санкцій та їхньою ефективністю також обговорюється в літературі. Як правило, робиться висновок, що тривалість санкції негативно впливає на її ефективність. Пояснення цього факту здається простим: найбільш ефективними є ті санкції, які за своєю природою найшвидше дають бажаний ефект і призводять до швидшого припинення дії. [54]

Час, необхідний для того, щоб санкції мали вплив, пов'язаний з тим, чи існувала загроза для цільової країни в період, що передував запровадженню санкцій; П.Вебер і Д.Шнайдер стверджують, що де-факто санкції, запроваджені США, "негативно" відбирають такі випадки (включно з нереалізованими загрозами), і тому є менш успішними, ніж де-факто санкції, запроваджені ЄС. Таке зміщення вибірки може бути присутнім у дослідженнях, які спираються на бази даних про ефективні санкції. [51]

Ефективність санкцій залежить від того, що вважати успіхом, але консенсусу щодо цього немає. Наприклад, у дослідженні Хафбауера 40 зі 115 проаналізованих санкцій були класифіковані як успішні випадки.

Застосовуючи більш обмежену концепцію успіху до тієї ж вибірки, він проаналізував лише п'ять успішних кейсів. Інші автори прийняли ширшу концепцію успіху, розуміючи успіх як достатню зміну поведінки цільової країни. [13]

Дашті-Гібсон та ін. з Інституту Клат використовували ті ж дані, що й Хуфбауер, але застосували логістичну регресійну модель для оцінки ефективності кожного періоду санкцій з 1914 по 1989 рік у досягненні поставлених цілей. Вони поставили під сумнів статистичну структуру залежної змінної (індикатор успіху), використаної Хуфбауером та ін., і натомість розробили біноміальну залежну змінну, яка приймає значення 1 для успішних періодів і 0 для неуспішних періодів. Вони розглянули шість залежних змінних, які пояснюють успіх або невдачу санкцій. Серед них - вартість санкцій як для країни, що зазнала санкцій, так і для країни, що їх запровадила, політична стабільність та економічний стан країни, що зазнала санкцій, тривалість санкцій, фінансові чи торговельні санкції, а також змінна секулярного тренду. Різні результати оцінок їхніх моделей показують, що коли метою економічних санкцій є дестабілізація країни-об'єкта, то економічні втрати для країни-об'єкта, тривалість санкцій і стабільність країни-об'єкта є визначальними факторами успіху санкцій. Однак, коли метою санкцій є щось інше, ніж дестабілізація країни-об'єкта, лише тенденція з часом є негативною і статистично значущою. [74]

Друрі також переглядає емпіричні результати та рекомендації Хуфбауера та ін., використовуючи дані Хуфбауера в упорядкованій логіт-моделі. Багатовимірні оцінки Друрі показують, що лише чотири з одинадцяти тверджень Хуфбауера та ін. підтверджуються. [75]

Паркер надає всебічну критику методологій, що використовуються різними дослідниками для вимірювання ефективності економічних санкцій. Паркер надає всебічну критику методологій, що використовуються різними дослідниками для вимірювання ефективності економічних санкцій. Він критично оцінює недоліки економетричних моделей, такі як відсутність

контрольних груп, упередженість відбору, суб'єктивність, проблеми з проксі, колінеарність і недостатність даних. Оскарссон стверджує, що визначення успіху санкцій визначає судження про їхню ефективність. Якщо метою є зміна режиму і успіх визначається відповідно, то багато санкцій, таких як ті, що були введені проти Лівії та Іраку, зазнають невдачі. Він надає детальну інформацію про руйнівний вплив санкцій на економіку Іраку, Ірану та Лівії. Однак, незважаючи на те, що санкції були ефективними, їм не вдалося досягти основних цілей, заради яких вони були офіційно запроваджені. Неможливо і не корисно узагальнювати всі випадки. [76]

Існує розуміння того, що на тривалість санкцій впливає переговорний процес і витрати, понесені країнами. Що стосується переговорів, то примусова сила, притаманна санкціям, спрямована на те, щоб змусити країну-об'єкт санкцій дотримуватися поведінки, якої вимагає відправник. Однак, якщо цього не відбувається, відправник усвідомлює неефективність санкції та понесених витрат, і санкцію скасовують. На думку В.Крустева і К.Моргана, фактори переговорів є важливими, але їхній вплив зменшується зі збільшенням тривалості санкцій. Навпаки, зі збільшенням тривалості санкцій внутрішня реструктуризація стає більш важливою через вищі витрати, пов'язані з санкціями. Таким чином, автори стверджують, що, загалом, більшість коротких періодів санкцій можна пояснити механізмами торгу, тоді як довші періоди можуть бути виправдані їх перерозподільчим характером. [54]

Спосіб, у який санкції припиняють свою дію (виконання об'єктом вимог або капітуляція відправника), також є важливим питанням, але в емпіричній літературі йому приділяється мало уваги. З іншого боку, ймовірність того, що санкція буде скасована через капітуляцію відправника, зростає тим більше, чим вищі витрати для країни, чим сильніші економічні та політичні зв'язки з країною призначення і чим більша політична нестабільність відправника.

Висновки до розділу 1

За аналізом санкційної політики Заходу стосовно Росії в контексті конфлікту на сході України можна зробити наступні висновки. Санкції є складним та контекстуальним інструментом, який використовується для впливу на держави, недержавні суб'єкти та окремих громадян. Зокрема, вони можуть приймати форму дипломатичних, економічних та військових заходів. Рішення про їх застосування зазвичай приймається для досягнення зовнішньополітичних цілей, таких як стримування агресії, захист прав людини чи боротьба з тероризмом.

Однак, незважаючи на інтенсивність та широкомасштабність санкцій, їх успішність залежить від численних факторів, включаючи конкретність заходів, координація між країнами, реакцію Росії та терміни. Важливою є ретельна оцінка можливих наслідків та ризиків перед введенням санкцій, адже вони можуть призвести до непередбачуваних економічних труднощів, гуманітарних страждань та політичної нестабільності.

Санкції, хоча і спрямовані на зміну поведінки об'єкта, часто мають непередбачені наслідки. Економічні санкції можуть сприяти зміцненню незаконних мереж та репресій, а не досягненню первісних цілей. Також існує ризик ескалації та відплати, коли введення санкцій може провокувати відповідь об'єкта та подальшу ескалацію конфлікту.

У контексті Росії важливим фактором є її залежність від Китаю, що може послабити ефективність санкцій та сприяти обхідним стратегіям. Також, ефективність санкцій може бути обмеженою через здатність Росії знаходити альтернативні шляхи та ринки.

Насамкінець, етичні аспекти санкцій потребують уважного розгляду. Необхідно враховувати можливість негативного впливу на цивільне населення та дотримання міжнародного гуманітарного права. Висновки з аналізу санкційної політики різних країн щодо Росії мають важливе значення для майбутньої динаміки міжнародних відносин та підходів до урегулювання конфліктів.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОКРЕМИХ КРАЇН У САНКЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ЗАХОДУ ЩОДО РФ

2.1 Спрямованість санкційної політики ЄС щодо Росії

Європейський Союз вжив значних і безпрецедентних санкційних заходів проти Росії у відповідь на її агресивні дії у війні проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, та незаконну анексію Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей в Україні. [1]

Ці санкції ґрунтуються на попередніх заходах, запроваджених проти Росії з 2014 року після анексії Криму та невиконання Мінських домовленостей. Санкції охоплюють низку стратегій, включаючи цільові обмеження щодо окремих осіб, економічні заходи та дії, пов'язані з візовим режимом. [1]

Економічні санкції мають на меті спричинити серйозні наслідки для Росії за її поведінку та ефективно перешкоджати її здатності продовжувати акти агресії.

Санкції, накладені на фізичних осіб, передбачають заборону на в'їзд і заморожування активів. Для юридичних осіб санкції передбачають заморожування активів.[9]

Заборона на в'їзд забороняє переліченим особам в'їзд або транзит через територію ЄС наземним, повітряним або морським транспортом. Заморожування активів передбачає призупинення всіх рахунків, що належать цим фізичним та юридичним особам у банках ЄС. Крім того, їм заборонено прямо чи опосередковано надавати кошти або активи. [68]

Такий підхід призвів до того, що в ЄС заморожені активи на суму 21,5 млрд євро а 300 мільярдів євро активів Центрального банку Росії заблоковано в ЄС та країнах G7. Це гарантує, що їхні фінансові ресурси більше не можуть підтримувати російський режим, а також вони не можуть шукати притулку в ЄС. [65]

В рамках економічних санкцій ЄС запровадив різноманітні обмеження на імпорт та експорт до Росії. Це означає, що європейські компанії не можуть продавати певні товари до Росії (експортні обмеження), а російським компаніям заборонено продавати певні товари до ЄС (імпортні обмеження). [2]

Перелік заборонених товарів складено таким чином, щоб максимізувати негативний вплив на російську економіку і водночас мінімізувати наслідки для бізнесу та громадян ЄС. Продукти, пов'язані зі споживанням, охороною здоров'я, фармацевтикою, продуктами харчування та сільським господарством, виключені з цих експортних та імпортних обмежень, щоб не завдати шкоди російському населенню. [2]

За даними Єврокомісії, з лютого 2022 року ЄС заборонив експорт до Росії товарів на суму понад 43,9 млрд євро та заблокував імпорт товарів на суму 91,2 млрд євро. Таким чином, 49% експорту та 58% імпорту наразі підпадають під санкції, на відміну від показників 2021 року. [1]

Ці заборони застосовуються митними органами ЄС.

Крім того, у співпраці з партнерами-однорумцями ЄС оприлюднив заяву, в якій залишив за собою право припинити надання Росії режиму найбільшого сприяння в рамках Світової організації торгівлі (СОТ). У відповідь на це ЄС запроваджує низку обмежувальних заходів, зокрема заборону на імпорт та експорт певних товарів, а не підвищує імпортні тарифи. Крім того, ЄС та його партнери призупинили будь-які зусилля, пов'язані зі вступом Білорусі до СОТ. [5]

До переліку заборонених товарів входять, зокрема, такі:

Передові технології, такі як квантові комп'ютери та сучасні напівпровідники, електронні компоненти та програмне забезпечення.

Певні види техніки та транспортного обладнання.

Специфічні товари та технології, необхідні для нафтопереробки.

Обладнання, технології та послуги, пов'язані з енергетичною галуззю.

Товари та технології для авіаційної та космічної промисловості, включаючи літаки, авіаційні двигуни, запчастини, обладнання та авіаційне паливо.

Товари для морської навігації та технології радіозв'язку.

Товари подвійного призначення, які можуть мати як цивільне, так і військове застосування, наприклад, дрони та шифрувальні пристрої.

Предмети розкоші, такі як автомобілі високого класу, годинники та ювелірні вироби.

Цивільна вогнепальна зброя, її компоненти та інші матеріали військового призначення.

Інші елементи, які можуть посилити промисловий потенціал Росії. [1]

До переліку заборонених продуктів входять, зокрема, такі:

Сира нафта (з грудня 2022 року) та нафтопродукти (з лютого 2023 року), за деякими винятками.

Тверде викопне паливо, включаючи вугілля.

Сталь, сталеві вироби та чавун.

Золото, включаючи золоті прикраси.

Цемент, асфальт, дерево, папір, синтетичний каучук і пластмаси.

Морепродукти та алкогольні напої, такі як ікра та горілка.

Сигарети та косметика. [1]

Щоб вплинути на російську економіку, яка значною мірою залежить від послуг європейських компаній, ЄС заборонив надання певних послуг, пов'язаних з бізнесом, російському уряду та юридичним особам, створеним у Росії.

Починаючи з 4 червня 2022 року, забороняється надання послуг у сфері бухгалтерського обліку, аудиту, бухгалтерського обліку, податкового консультування, консультування з питань підприємницької діяльності та управління, а також послуг у сфері зв'язків з громадськістю. Це включає в себе послуги з лобіювання, якщо вони вважаються зв'язками з громадськістю.

Для подальшого посилення тиску на російський промисловий потенціал у жовтні 2022 року заборону було розширено на ІТ-консалтинг, юридичні консультації, архітектуру та інжинірингові послуги.

У грудні 2022 року заборону було поширено на рекламу в ЄС, маркетингові дослідження, послуги з опитування громадської думки, тестування продукції та послуги з технічного контролю.

Суб'єкти господарювання в ЄС, включно з дочірніми компаніями російських компаній, повинні дотримуватися цих санкцій ЄС. [5]

У червні 2022 року Рада ЄС ухвалила пакет санкцій, який включає заборону на купівлю, імпорт або передачу морської нафти та окремих нафтопродуктів з Росії до ЄС. Це обмеження застосовується з 5 грудня 2022 року для сирової нафти та з 5 лютого 2023 року для інших нафтопродуктів.[39]

Виняток зроблено для імпорту сирової нафти трубопровідним транспортом до країн-членів ЄС, які через своє географічне розташування та відсутність альтернативних варіантів залежать від російських поставок. [39]

Болгарія та Хорватія мають тимчасові послаблення щодо імпорту російської морської нафти та вакуумного газойлю відповідно. [28]

Оскільки більшість поставок російської нафти до ЄС здійснюється морським шляхом, ці заходи покриють майже 90% російського імпорту нафти до Європи до кінця 2022 року. Це значно зменшить торговельні прибутки Росії. [39]

Верхня межа ціни застосовується до сирової нафти морського видобутку, нафтопродуктів та нафтопродуктів, отриманих з бітумінозних мінералів, що походять з Росії або експортуються з неї. Граничні рівні є такими:

60 доларів за барель сирової нафти.

45 доларів за барель за нафтопродукти зі знижкою.

100 доларів за барель для нафтопродуктів преміум-класу.

Країни ЄС у співпраці з Коаліцією за встановлення граничних цін встановили ці граничні рівні. Верхня межа набула чинності 5 грудня 2022 року для сирової нафти та 5 лютого 2023 року для нафтопродуктів. Згодом вони

можуть коригуватися з урахуванням ринкових змін і технічного розвитку, а також з можливістю внесення змін у майбутньому. [39]

Це рішення стримує надмірне зростання цін, спричинене надзвичайними ринковими умовами, і значно зменшує доходи Росії від продажу нафти, що є наслідком її незаконної агресії проти України. Воно також допомагає стабілізувати світові ціни на енергоносії, мінімізуючи негативний вплив на постачання енергоносіїв до інших країн.[36]

Обмеження доповнює заборону ЄС на імпорт російської морської нафти та нафтопродуктів, що узгоджується із заборонами інших партнерів по G7. [1]

Суднам ЄС заборонено транспортувати російську нафту та нафтопродукти до третіх країн. Надання технічної допомоги, брокерських послуг, фінансування або фінансової допомоги також заборонено, за винятком випадків, коли закупівля не перевищує граничну ціну на нафту. [1]

Автомобільний транспорт:

ЄС запровадив заборону на в'їзд російських та білоруських автотранспортних операторів до ЄС, в тому числі для транзитних вантажів. [1]

Мета цієї санкції - обмежити можливості російської промисловості купувати товари першої необхідності та порушити автомобільну торгівлю в Росію та з Росії. Однак, країни ЄС можуть надавати певні винятки для:

Транспортування енергії.

Перевезення фармацевтичної, медичної, сільськогосподарської та харчової продукції.

З метою надання гуманітарної допомоги.

Перевезення, пов'язані з функціонуванням дипломатичних і консульських представництв ЄС та його держав-членів в Росії або міжнародних організацій в Росії, які мають імунітети згідно з міжнародним правом.

Передача або експорт культурних цінностей до Росії в рамках офіційної культурної співпраці.

Заборона не впливає на поштові послуги та товари, що перевозяться транзитом між Калінінградською областю та Росією. [1]

Авіаційний сектор:

Починаючи з лютого 2022 року, ЄС заклав доступ до аеропортів ЄС для всіх типів російських перевізників і заборонив їм літати над повітряним простором ЄС. Це означає, що літаки, зареєстровані в Росії чи деінде, а також орендовані або здані в лізинг російським компаніям, не можуть приземлитися в аеропортах ЄС або літати над країнами ЄС. Навіть приватні літаки, такі як бізнес-джети, підпадають під цю заборону. [42]

Крім того, заборонено експорт до Росії товарів і технологій, пов'язаних з авіаційною та космічною галузями. Заборонені також страхові послуги, технічне обслуговування і технічна допомога, пов'язані з цими товарами і технологіями. Аналогічні обмеження запровадили США, Канада та Велика Британія. [63]

Як наслідок, російські авіакомпанії не можуть купувати літаки, запчастини чи обладнання для свого флоту, а також не можуть проводити необхідні ремонти чи технічні огляди. Оскільки значна частина нинішнього комерційного повітряного флоту Росії була вироблена в ЄС, США або Канаді, ця заборона, ймовірно, з часом призведе до значного занепаду російської цивільної авіації, навіть для внутрішніх перевезень. [49]

Морський транспорт:

ЄС заклав свої порти для російського торгового флоту, що складається з понад 2800 суден. Однак цей захід не поширюється на судна, що перевозять вантажі:

Енергія.

Фармацевтична, медична, сільськогосподарська та харчова продукція.

Гуманітарна допомога.

Ядерне паливо та інші товари, необхідні для цивільного ядерного потенціалу.

Вугілля.

Обмеження також не стосується суден, які потребують допомоги, шукають притулку або здійснюють екстрені заходи в порт з метою забезпечення безпеки мореплавства або порятунку життя. [49]

Заборона поширюється на судна, які намагаються обійти санкції, змінюючи свій російський прапор або реєстрацію на прапор іншої держави, або беручи участь у переходах з судна на судно. Портова влада може виявити такі спроби, перевіривши номер Міжнародної морської організації (ІМО) - унікальний ідентифікаційний номер судна. [49]

Крім того, ЄС заборонив морське транспортування російської сирої нафти (з 5 грудня 2022 року) та нафтопродуктів (з 5 лютого 2023 року) до третіх країн. Також заборонено надання технічної допомоги, брокерських послуг, фінансування або фінансової допомоги, пов'язаної з цим транспортуванням. Однак ця заборона не поширюється, якщо закупівля не перевищує граничну ціну на нафту. [49]

Десяти російським і чотирьом білоруським банкам заборонено здійснювати або отримувати міжнародні платежі за допомогою SWIFT, служби обміну повідомленнями, що полегшує комунікацію між фінансовими установами. Ця заборона, до якої підключено понад 11 000 організацій по всьому світу, перешкоджає цим банкам отримувати іноземну валюту та переказувати активи за кордон. Наслідки є несприятливими для економік як Росії, так і Білорусі. Хоча міжнародні транзакції технічно все ще можуть здійснюватися без SWIFT, це дорого, складно і вимагає взаємної довіри між фінансовими установами. [40]

Санкції проти Національного центрального банку Росії:

Всі операції, пов'язані з управлінням резервами та активами Центрального банку Росії, заборонені. Відповідно, центральний банк більше

не може отримати доступ до активів, що зберігаються в центральних банках і приватних установах ЄС. [40]

У грудні 2022 року ЄС додав Російський банк регіонального розвитку до списку організацій, на які поширюється повна заборона на проведення транзакцій. Станом на лютий 2022 року міжнародні резерви Росії становили \$643 млрд. Ці резерви, в тому числі в іноземній валюті, сприяють валютній стабільності. Однак через заборону транзакцій з боку ЄС та інших країн (зокрема, США, Канади та Великої Британії) більше половини російських резервів заморожені. Це обмежує здатність Росії фінансувати свої банки та протидіяти іншим санкціям. Золоті запаси в Росії також стало важче продавати через міжнародні санкції, що впливають на російські підприємства. [62]

Крім того, ЄС заборонив продаж, постачання, переказ та експорт банкнот, деномінованих у євро, до Росії. Це має на меті обмежити доступ до готівки в євро для російського уряду, Центрального банку, а також фізичних та юридичних осіб у Росії, щоб запобігти обходу санкцій. [40]

Аналогічні санкції були накладені на Білорусь. [40]

Російська Федерація проводить систематичну і глобальну кампанію дезінформації, маніпулювання інформацією та перекручування фактів. Ця стратегія спрямована на дестабілізацію сусідніх країн, а також ЄС та його держав-членів.[1]

Щоб протидіяти цим зусиллям, ЄС вжив заходів проти кількох підтримуваних Кремлем дезінформаційних ЗМІ. Серед них - призупинення мовлення та анулювання ліцензій на мовлення:

Sputnik та його дочірні компанії, включаючи Sputnik Arabic.

Russia Today та її дочірні компанії, такі як Russia Today English, Russia Today UK, Russia Today Germany, Russia Today France, Russia Today Spanish та Russia Today Arabic.

РТР "Россия" / РТР "Планета".

Россия 24 / Росія 24.

Росія 1.
Міжнародний телевізійний центр.
НТВ/НТВ Мир.
РЕН ТВ.
Перший канал.
"Східний огляд".
Царгород.
Нова східна перспектива.
Катехон.

Ці ЗМІ використовуються Росією для цілеспрямованого поширення пропаганди та проведення дезінформаційних кампаній, у тому числі пов'язаних із військовою агресією проти України. Ці канали використовують різні засоби передачі та розповсюдження, зокрема кабельне, супутникове, інтернет-телебачення, платформи, веб-сайти та додатки. [53]

Важливо зазначити, що ці заходи, відповідно до Хартії основних прав, не перешкоджають цим ЗМІ та їхнім співробітникам займатися на території ЄС іншою діяльністю, окрім мовлення, наприклад, проводити дослідження та інтерв'ю. [53]

ЄС також застосував санкції до медіа-організацій та осіб, відповідальних за поширення пропаганди та дезінформації. [53]

Санкції ЄС не передбачають блокування експорту та транзакцій, пов'язаних з продуктами харчування та сільськогосподарською продукцією. [1]

Лідери ЄС підкреслили під час Європейської Ради 23-24 червня 2022 року, що відповідальність за світову продовольчу кризу лежить виключно на Росії. Вони уточнили, що санкції не спрямовані на продовольство та сільськогосподарську продукцію. Забезпечення продовольчої безпеки та доступності залишається головним пріоритетом для ЄС та його країн-членів. [1]

Важливо розуміти, що санкції ЄС впливають виключно на двосторонню торгівлю між ЄС та Росією і не поширюються на міжнародну торгівлю. [51]

Санкції також не поширюються на поставки продовольства та добрив. Санкції не поширюються на експорт російського продовольства на світові ринки. Торгівля, закупівля, транспортування та страхування продовольства та добрив, що походять з Росії, не зачіпаються. [1]

Обмеження на імпорт деяких калійних добрив до ЄС застосовуються лише в межах ЄС і не стосуються експорту цих добрив з ЄС в Україну або з Росії. У рамках санкцій були зроблені винятки. Хоча російським літакам заборонено літати через європейський повітряний простір, країни-члени ЄС можуть дозволити російським літакам пролітати над їхнім повітряним простором з гуманітарною метою. Крім того, судна під російським прапором можуть заходити в порти ЄС, а російські автоперевізники можуть в'їжджати в ЄС для імпорту або транспортування сільськогосподарської продукції, включаючи необмежені товари, такі як добрива і пшениця. [51]

Санкції є найбільш ефективними, коли до них залучено багато міжнародних партнерів. ЄС тісно співпрацює з партнерами-однодумцями, такими як США, для координації санкцій. [48]

Співпраця поширюється на міжнародні фінансові установи, включаючи Групу Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Ця співпраця має на меті запобігти отриманню Росією фінансування від цих інституцій. [36]

Для забезпечення скоординованих зусиль була створена робоча група REPO (російські еліти, довірені особи та олігархи). Ця робоча група дозволяє ЄС співпрацювати з країнами "Великої сімки" (Канада, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Велика Британія та США) та Австралією у впровадженні санкцій. [48]

Хоча ЄС тісно співпрацює з різними партнерами, кожна країна, яка не є членом ЄС, самостійно вирішує, які санкції запроваджувати. [1]

Для вирішення зростаючої проблеми обходу санкцій ЄС планує посилити двосторонню та багатосторонню співпрацю з третіми країнами, надаючи їм технічну допомогу. [36]

У випадках, коли співпраця не принесе бажаних результатів, ЄС вживатиме швидких, пропорційних і цілеспрямованих заходів, спрямованих на позбавлення Росії ресурсів, які підтримують її агресію проти України. Це передбачає запровадження відповідних індивідуальних заходів, спрямованих на боротьбу з причетністю операторів третіх країн до сприяння обходу. [1]

ЄС братиме участь у конструктивних діалогах із зацікавленими третіми країнами після впровадження цих індивідуальних заходів. [36]

Якщо обхід залишається значним і системним, незважаючи на індивідуальні санкції та подальшу взаємодію, ЄС може вдатися до виняткових, крайніх заходів. У таких випадках Рада може одностайно ухвалити рішення про обмеження продажу, постачання, передачі або експорту товарів і технологій, особливо товарів і технологій для ведення бойових дій, до третіх країн з доведеним високим ризиком їх використання для обходу. [51]

2.2 Санкції ООН проти Росії та вплив Китаю на її політику

Тримісячне вікно між нарощуванням російських військових сил уздовж українського кордону та подальшим вторгненням у лютому 2022 року надало західним країнам можливість сформувати неформальну коаліцію, спрямовану на реалізацію превентивних заходів проти Росії. Ця коаліція вирізняється не лише високим рівнем координації, але й надзвичайним явищем дистанціювання від Росії глобальних акторів громадянського суспільства. [59]

Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН) була створена з наміром запобігти виходу великих держав з організації, як це сталося з її попередницею, Лігою Націй. Надання права вето п'ятьом постійним (або

невиборним) членам ефективно захищає їх від наслідків, коли їхні дії або дії їхніх довірених осіб стають предметом розгляду. Таким чином, Рада Безпеки не може нав'язати цим постійним членам обов'язкові для виконання резолюції, що запроваджують обмежувальні заходи, оскільки вони неминуче накладуть вето на такі заходи.

Однак це не означає, що Рада Безпеки позбавлена своєї ролі. Вторгнення Росії в Україну було предметом обговорення на кількох спеціальних сесіях Ради за останні сім місяців. Нещодавня резолюція Генеральної Асамблеї ООН (ГА ООН) передбачає, що країни, які використовують право вето, повинні надати пояснення свого рішення перед ГА ООН, і ця вимога була виконана Росією. [4]

Резолюції, що засуджують Росію, були основним засобом, за допомогою якого такі органи ООН, як Генеральна Асамблея та Рада з прав людини, висловлювали свою стурбованість вторгненням. 2 березня 2022 року Генеральна Асамблея ООН переважною більшістю голосів (141 "за", 5 "проти" і 35 "утрималися") проголосувала за те, щоб вимагати від Росії "негайного, повного і безумовного виведення всіх її збройних сил з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів". Згодом, 7 квітня, Генеральна Асамблея проголосувала 93 голосами проти 24 при 58, що утрималися, за призупинення членства Росії в Раді з прав людини через порушення прав людини в Бучі. [4]

Через неспроможність ООН запроваджувати санкції проти постійних членів Ради Безпеки, країни самостійно розробляли та запроваджували власні санкції з різним ступенем координації. Сполучені Штати Америки (США) були особливо активними в цьому відношенні, запровадивши численні режими санкцій проти конкретних країн і тематичні санкції, а також видавши найбільшу кількість індивідуальних санкцій (щодо фізичних і юридичних осіб). [61]

За останні три десятиліття Європейський Союз (ЄС) значно розширив свою автономну систему санкцій і наразі підтримує більше санкційних

режимів (хоча і з меншою кількістю індивідуальних визначень) у порівнянні з США. Інші країни, зокрема Велика Британія, Канада, Австралія, Японія, Південна Корея та інші (включно зі Швейцарією), також створили власні системи санкцій, виходячи з наявних конфліктів. Важливо, що практика застосування санкцій виходить за межі західних країн. Зокрема, Японія, Південна Корея, Сінгапур, Китай, Індія та регіональні організації, такі як Африканський Союз та Економічне співтовариство західноафриканських держав (ЕКОВАС), історично застосовували санкції як інструменти зовнішньої політики або регіональних мирних зусиль. Хоча деякі з цих організацій можуть висловлювати загальну опозицію до санкцій, реальність така, що санкції широко застосовуються. [41]

Найпотужніший випадок неформальної координації санкцій на сьогоднішній день стався до і одразу після вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Після того, як у листопаді 2021 року Росія зосередила значну кількість військ уздовж українського кордону, США та Європа мали три місяці на розробку стратегії та планування скоординованого втручання у разі російського нападу. Багатосторонніми санкціями, як засіб стримування Росії, недвозначно погрожували протягом декількох місяців. Однак ці санкції не були єдиним інструментом стримування. Значна кількість розвідувальної інформації була публічно оприлюднена, а дипломатичні зусилля з боку Франції та Німеччини продовжувалися. Специфіка санкцій, що загрожували, була навмисно залишена нечіткою, щоб максимізувати їхній потенційний стримуючий вплив. Незважаючи на ці багатовекторні зусилля зі стримування, прорахунок Росії призвів до того, що вона врешті-решт напала на Україну. [18]

Маючи понад три місяці на обмірковування обмежувальних заходів до вторгнення, США, ЄС та Велика Британія провели ретельне планування та попередню координацію. До них приєдналися інші країни, стурбовані прецедентом, створеним Росією. Разом ці країни представляли більше половини світової економічної активності. Хоча в різних юрисдикціях

існують відмінності в конкретних заходах, термінах, послідовності та списках фізичних і юридичних осіб, щодо яких застосовуються санкції, нинішні санкції є наймасштабнішими з усіх, які коли-небудь застосовувалися до Росії або будь-якої іншої країни, яка раніше була настільки ж глибоко інтегрована в світову економіку, як Росія. Тим не менш, важливо визнати, що дискусії щодо санкцій проти Росії часто відзначаються гіперболізацією та оманливими інтерпретаціями. [4]

Початкова і найбільш оманлива помилка пов'язана з уявленням про те, що санкції не мають аналогів за змістом, масштабами та обсягом. Хоча така точка зору збігається з наративами політичних лідерів Сполучених Штатів і Європи, важливо зазначити, що заходи, запроваджені проти Росії, не позбавлені прецедентів. Подібні санкції застосовувалися і до інших країн у минулому. Більше того, значні можливості для торгівлі з Росією залишаються відкритими. Варто підкреслити, що обсяг санкцій Організації Об'єднаних Націй проти Північної Кореї перевищує обсяг санкцій проти Росії, а Іран зіткнувся з більш всеосяжними санкціями з боку Сполучених Штатів, що охоплюють також і вторинні санкції. [4]

Друга помилка полягає в тому, що санкції називають "економічною війною". Часте використання метафори війни, про що свідчать "війна з наркотиками" і "війна з тероризмом", розмило її силу. Ці посилення мали символічний характер, а використання терміну "економічна війна" для опису нинішніх санкцій проти Росії додає до аналізу обмежену глибину. У сфері вивчення санкцій вже давно існує розмежування між економічними санкціями та економічною війною. Вкрай важливо визнати, що країни, які наразі запроваджують санкції проти Росії, не ведуть формально оголошену війну з цією країною. Скоріше, вони застосовують обмежувальні заходи як засіб для досягнення конкретних політичних цілей. Справжня економічна війна передбачала б націленість на промислове виробництво військової техніки та запровадження всеосяжного торговельного ембарго проти супротивника. [4]

Третя хибна думка стосується Швейцарії. Стаття, опублікована у літньому випуску *The Wilson Quarterly* за 2022 рік, перегукується з тезою, яка часто зустрічається в коментарях до новин, про те, що "навіть Швейцарія, відома своїм нейтралітетом у міжнародних суперечках, погодилася із запровадженням санкцій, подібних до тих, які запровадив Європейський Союз". Однак важливо підкреслити, що застосування Берном обмежувальних заходів або приєднання до ЄС не є чимось новим чи екстраординарним. Ця практика є добре усталеною, про що свідчать дії лідерів Білорусі та М'янми. Швейцарія послідовно застосовує обмежувальні заходи для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей, тісно координуючи свої дії з Європейським Союзом протягом кількох десятиліть. [21]

Організація Об'єднаних Націй активно сигналізує про свою прихильність нормам у відповідь на порушення міжнародного права після вторгнення Росії, а Генеральний секретар Гутерріш порушив ці питання на засіданні Генеральної Асамблеї. Інші агенції ООН активно долучилися до інспекції ядерних об'єктів України та надання гуманітарної допомоги тим, хто постраждав від конфлікту. Однак спроможність ООН забезпечити дотримання санкцій була обмежена її інституційною структурою. Як наслідок, з'явилися неформальні багатосторонні зусилля коаліції держав-однодумців. Хоча конкретні заходи, що вживаються цими країнами, можуть дозволити потенційне ухилення, їхній підхід до неформальної багатосторонності є прямою відповіддю на принципи, закладені в самому Статуті ООН. [21]

Росія наразі стикається зі значними труднощами в управлінні своїми зовнішньоторговельними операціями, оскільки її головні банки відключені від SWIFT і різко скоротилася кількість каналів транскордонних транзакцій. Проведення транзакцій у доларах та євро також стає дедалі складнішим, що змушує російський уряд шукати нові способи оплати імпорту та отримання платежів за експорт. Незважаючи на спроби перейти на операції в національній валюті, бартерні угоди, готівкові платежі та інші схеми,

комплексне рішення все ще не знайдено. Як наслідок, зусилля змістилися в бік криптовалют і платежів у юанях, що збільшить залежність Росії від китайської валюти та пов'язані з цим ризики. [3]

Дедоларизація економіки, якою пишається Росія, по суті означає "юанізацію", коли країна дрейфує до юаневої валютної зони і обмінює свою доларову залежність на залежність від юаня. Однак це не є надійною заміною, оскільки російські резерви і платежі тепер залежатимуть від політики Комуністичної партії Китаю і Народного банку Китаю. Якщо відносини між двома країнами погіршаться, Росія може зіткнутися з втратою резервів і перебоями з платежами. [3]

Хоча російські політики часто помилково стверджують, що міжнародна експансія юаня передвіщає крах долара, вища інтернаціоналізація юаня означає, що китайський уряд потребує більше доларових резервів для підтримки стабільності юаня на офшорних ринках. Відповідно, сила юаня як резервної валюти не послаблює долар; скоріше, ці дві валюти доповнюють одна одну. Це означає, що Пекін не може реально допомогти Москві в її хрестовому поході проти долара. [3]

Російсько-китайська співпраця у сфері криптовалют також посилиться: цього року центральний банк планує розробити модель транскордонних платежів з використанням цифрового рубля. Однак, який би варіант не обрала Росія, Китай є єдиним можливим партнером, оскільки цифрові транзакції країни через платформи Alipay і WeChat Pay досягли 166,1 трильйона юанів у 2019 році. Як більш технологічно розвинена сторона, Пекін, швидше за все, встановить власні правила для платформи, відсунувши Москву на менш важливу позицію. [3]

Незважаючи на безпрецедентну стратегічну співпрацю між двома країнами, ця співпраця робить Москву все більш залежною від Пекіна. Китай став головним торговельним партнером Росії, і на кінець 2022 року китайська продукція становила 40 відсотків російського імпорту товарів. Крім того, китайська система UnionPay - це єдиний спосіб, за допомогою якого росіяни

можуть користуватися банківськими картками за кордоном. Однак Китай не зміг допомогти Росії обійти санкції, і в майбутньому економічна залежність Росії від Китаю лише зростатиме, а це означає, що Кремль буде змушений рахуватися з геоекономічними інтересами Китаю, часто на власну шкоду. [3]

2.3 Вплив санкцій на Росію: досвід Ірану та Південної Африки

Після вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року було запроваджено каскад з понад 11 000 нових обмежень проти російських юридичних і фізичних осіб, товарів і технологій. Незважаючи на значний обсяг цих обмежень, очікуваний масштаб "пекельних" санкцій не виявився таким, як прогнозувалося спочатку. Протягом 2022 року російській економіці вдалося не піддатися катастрофічним прогнозам. [55]

Питання ефективності санкцій залежить від того, яку мету вони переслідують. Замість того, щоб розмірковувати про можливість повного краху російської економіки, доречніше розглянути, чи здатні санкції створити достатній економічний, соціальний і політичний тиск на Кремль. Мета полягає в тому, щоб обмежити його можливості для продовження конфлікту і підштовхнути його до деескалації. [22]

Ця робота пропонує всебічний огляд помітних наслідків, що впливають із глобального режиму санкцій, запровадженого проти Росії на початку 2022 року. У ній також проводяться паралелі між нинішнім сценарієм розвитку подій у Росії та досвідом двох інших країн, що зазнали санкцій: сучасного Ірану та Південної Африки часів апартеїду. Визнаючи відносну економічну стійкість Росії, наявні дані свідчать про те, що санкції матимуть значний вплив на економічну траєкторію країни. У випадку Ірану та Південної Африки санкції не завдали вирішального, паралізуючого удару; натомість вони загострили існуючі структурні недоліки в економіці цих країн. Ці санкції знизили якість життя пересічного громадянина, чим скористалися опозиційні рухи для активізації масових акцій громадянської непокорі. Санкції в Південній Африці сприяли підриву апартеїду, в той час

як в Ірані вони підживлювали соціальне невдоволення, навіть коли уряд, що потрапив під санкції, зберіг владу. [6]

Якщо економічний стан Росії продовжить погіршуватися, це може запустити замкнений цикл для Кремля. Квола економіка може сприяти зростанню соціального невдоволення, що призведе до придушення протестів, а це, в свою чергу, може породити ще більшу нестабільність і обурення. Ця динаміка має суттєві наслідки для здатності Кремля підтримувати свої військові зусилля в Україні в довгостроковій перспективі. Підсумовуючи, цей аналіз дає підстави для обережного оптимізму щодо потенційного впливу санкцій на Росію. [6]

Обсяг індивідуальних санкцій різко розширився з початку конфлікту 2022 року. Сполучені Штати самостійно ідентифікували близько 2600 осіб з Росії, Білорусі та України, пов'язавши їх з війною та запровадивши санкції. Ці заходи включають заборону на в'їзд, заморожування активів і блокаду. Основною метою є юридичне переслідування конкретних груп, причетних до передбачуваних порушень, і заохочення розколів всередині режиму. Сподівання полягає в тому, що політичні та бізнес-еліти дистанціюються від режиму і відкличуть свою публічну підтримку. [37]

Аналізуючи вплив цих індивідуальних санкцій на сьогоднішній день, можна зробити кілька висновків. Протягом останнього року численні магнати, що потрапили під санкції, переважно з більш ліберального середовища часів Єльцина, постійно нарікали на зниження свого соціального статусу. Одним з таких прикладів є Петро Авен, промисловець і співвласник Альфа-банку, найбільшого приватного банку Росії. Після вторгнення деякі з найбагатших людей Росії навіть виступили з критикою війни. Олег Тінков, банкір-мільярдер, назвав "спеціальну військову операцію" "божевільною війною" в Instagram. Так само олігарх Михайло Фрідман назвав вторгнення в Україну "трагедією". Деякі фігуранти санкцій, такі як Авен і Фрідман, проживають за межами Росії з початку війни, в той час як інші відмовилися від російського громадянства, включаючи Тінкова, Юрія Мільнера і Миколу

Сторонського. Роман Абрамович, колишній власник футбольного клубу "Челсі", та інші приховано або відкрито пропонували допомогу в посередництві в переговорах між Україною і Заходом, щоб уникнути санкцій. [57]

Непрямі ознаки вказують на те, що окремі санкції можуть мати непередбачувані наслідки. Наприклад, російські знаменитості демонструють нерішучість щодо участі в подіях, пов'язаних з війною. Політична команда ув'язненого опозиціонера Олексія Навального зазначила, що лише кілька відомих співаків взяли участь у концерті Путіна, присвяченому анексії українських регіонів, тоді як більш популярні зірки відмовилися від участі. Це контрастує з минулими концертами, організованими Кремлем на честь анексії Криму, в яких брали участь відомі виконавці. [6]

Однак поки що окремі санкції не призвели до значних розколів у російській еліті. З моменту запровадження санкцій лише кілька фігур з оточення Путіна зробили серйозні спроби відмежуватися від істеблішменту. Анатолій Чубайс подав у відставку з посади російського посланника з питань клімату і покинув країну, а Олексій Кудрін, давній соратник Путіна, перейшов на керівну посаду в російському технологічному гіганті "Яндекс". І Чубайс, і Кудрін належать до м'якої фракції Кремля, і на їхній від'їзд можуть вплинути не лише санкції. Алішер Усманов також намагався піти з бізнес-групи у зв'язку з виходом на пенсію. [6]

Загалом минулорічна кампанія індивідуальних санкцій не стала каталізатором помітних розривів у структурі Кремля. Замість того, щоб вийти з системи, організуватися проти неї або відкрито висловити незгоду з війною, найбільш помітною трансформацією стало те, що підсанкційні еліти тепер обирають для відпочинку такі місця, як Туреччина, Об'єднані Арабські Емірати та Дубай, а не Європейський Союз. Будь-яке невдоволення або маневри розчарованих олігархів, схоже, відбуваються за зачиненими дверима і подалі від очей громадськості. Хоча Путін, здається, не надто переймається

тим, що незадоволені олігархи можуть підірвати його владу, він публічно застеріг тих, хто володіє іноземним капіталом, від дій його режиму. [6]

Складність відокремлення еліт від істеблішменту можна пояснити тим, що російський режим є дуже персоналізованим. Навіть ті, хто не погоджується з офіційною позицією, часто опиняються ізольованими, наляканими і розрізненими, оскільки інші зберігають вірність Путіну. Отже, потенційним незгодним бракує як засобів для організації, так і можливості чинити тиск на Путіна, що робить самозаспокоєння домінуючою стратегією на даний момент. [52]

Тим не менш, індивідуальні обмеження все ще можуть мати непередбачувані наслідки, впливаючи на розрахунки еліт нижчого рівня. Ця перспектива лежить в основі пропозиції команди Олексія Навального розширити список санкцій приблизно до 6 000 осіб, стверджуючи, що ті, хто входить до розширеного списку, уможливили вторгнення президента Путіна в Україну. Ці обмеження також функціонують як інструмент зменшення "м'якої сили" Кремля в євроатлантичному співтоваристві. Вони перешкоджають пов'язаним з Путіним олігархам та іншим діячам у доступі до західних ринків, включаючи нерухомість, твори мистецтва, приватний капітал, внески в політичні організації та неприбуткові фонди. Крім того, західні спецслужби часто націлені на олігархів як на потенційні джерела інформації про Росію і Кремль. Залишається неясним, чи розширені або майбутні санкції підвищили готовність цих джерел до співпраці. [22]

У майбутньому обсяг індивідуальних санкцій може потребувати розширення, щоб охопити не лише членів російської еліти, а й їхні сім'ї, які часто проживають у Європі. Крім того, Європейський Союз і Сполучені Штати могли б розглянути можливість позбавлення громадянства пов'язаних з Путіним олігархів, які могли уникнути стандартних перевірок безпеки, особливо тих, хто отримав громадянство ЄС через такі канали, як Кіпр. Поряд із каральними заходами Захід міг би розглянути можливість

запровадження заохочувальних підходів, визначивши конкретні критерії для виключення з санкційного списку. [49]

Експортний контроль

Експортний контроль, запроваджений країнами-членами Альянсу, продемонстрував значний успіх у рамках санкцій. Припинення експорту чутливих західних технологій з Росії насамперед стосувалося оборонного, авіаційного та морського секторів, що призвело до помітного занепаду в цих галузях. Історичні уроки холодної війни підкреслюють потенційну ефективність експортного контролю в обмеженні ключових галузей в економіці, що перебуває під санкціями. Попередній антикомуністичний альянс ефективно використовував експортний контроль, спрямований на зброю, ядерні технології та найважливіші промислові матеріали, що призвело до гальмування технологічного прогресу в усьому Радянському Союзі. Подібне явище може проявитися і в сучасному світі. Сьогодні Росія стикається з дефіцитом життєво важливих технологій, особливо в таких галузях, як штучний інтелект (ШІ), оптика, окремі хімічні речовини, передові матеріали та напівпровідники. Цей дефіцит посилюється відходом приблизно 120 компаній з ЄС і G7 (8,5%), які мали активні комерційні інвестиції в Росії, після вторгнення. [15]

Наочним прикладом наслідків цих обмежень є авіаційний сектор. Майже 95% пасажирських перевезень у Росії здійснюють літаки іноземного виробництва, і відсутність імпорتنих запчастин загрожує скороченням флоту в міру того, як ці компоненти застарівають. До середини 2022 року російські авіакомпанії ініціювали демонтаж реактивних лайнерів для закупівлі запчастин, які більше не можна отримати з-за кордону. Вітчизняне виробництво літаків також постраждало від цих обмежень. Оціночні дані свідчать про 25-відсоткове скорочення виробництва літаків у 2022 році, що є найнижчим показником з 2008 року. Заборони на імпорт помітно вплинули на будівництво літаків, що особливо помітно у випадку з російським літаком Superjet SSJ-100, понад 50 відсотків компонентів якого імпортуються. Хоча

зменшення повітряного руху (також пов'язане з санкціями) зробило приземлені літаки доступними для запчастин, нестача необхідних компонентів призвела до понад 100 авіакатастроф у 2022 році, з яких близько 28 були катастрофами. Більше того, на початку 2023 року сталося ще сім інцидентів, пов'язаних з несправністю обладнання. [60]

Подібна скрутна ситуація склалася і в машинобудівній галузі, де лише 30 відсотків верстатів є вітчизняного виробництва. Прогнози передбачають 10-відсоткове скорочення машинобудівного сектору у 2022 році. Сектор автомобілебудування стикається з яскраво вираженими негараздами. Вихід великих іноземних автовиробників у відповідь на санкції та експортний контроль призвів до падіння виробництва легкових автомобілів у Росії приблизно на 50 відсотків у третьому кварталі 2022 року. Нещодавні публікації в ЗМІ стверджують, що з початку війни з російських конвеєрів зійшло лише 450 000 автомобілів, що є найнижчим показником з перших років правління Леоніда Брежнєва. У поєднанні зі зменшенням виробництва, статистика "Автостату" вказує на 20-30-відсоткове зростання середньої ціни на вітчизняні автомобілі, в той час як окремі повідомлення свідчать про значно стрімкіше зростання, коли стандартні субкомпактні моделі "Лада" потроїлися в ціні. [60]

Фармацевтичний сектор також взяв на себе основний тягар санкцій, оскільки приблизно 80 відсотків вітчизняного виробництва залежить від імпортової сировини. Упродовж 2022 року в Росії спостерігався постійний дефіцит різноманітних медичних препаратів, у тому числі важливих ліків для гормональної регуляції, лікування раку та різноманітних протезів. Зростання попиту через імпортозаміщення призвело до підвищення цін на антибіотики та інші життєво необхідні ліки. У деяких регіонах припинили надавати імпортомісткі хірургічні процедури, що вплинуло на програми безоплатної допомоги та державні клініки. Від'їзд молодих, досвідчених медичних працівників ще більше загострює цю ситуацію. [72]

Санкції вплинули на оборонну промисловість, ускладнивши доступ Кремля до західної електроніки подвійного призначення і компонентів, життєво важливих для виробництва критично важливого російського військового обладнання. У деяких випадках західні технології були витіснені альтернативами радянських часів, що датуються 1960-ми і 1970-ми роками. Хоча це натякає на вичерпання новітнього обладнання і технологій, також можна припустити, що Москва вичерпує свої військові резерви радянських часів, перш ніж використовувати більш сучасні запаси. Обмеження на іноземну електроніку і компоненти також покликані перешкодити Росії виробляти сучасні безпілотні літальні апарати (БПЛА), які відіграють ключову роль на полі бою в Україні. Численні ракети і безпілотники, вироблені в Росії, такі як БПЛА "камікадзе" КУБ-БЛА, безпілотник-мішень Е95М і БПЛА "Орлан-10", залежать від критично важливих західних компонентів, включаючи системи зв'язку, модулі GPS і мікročіпи, які зараз перебувають під обмеженням. Реакція Кремля призвела до пошуку військових поставок від менш технологічно розвинених країн, таких як Іран і Північна Корея. [44]

Однак є ознаки того, що Росія може отримувати доступ до західних товарів з обмеженим доступом через нелегальні канали або на чорному ринку. У серпневій доповіді було виявлено військові технології американського виробництва та інше західне обладнання, яке переважає в російській військовій техніці, розгорнутій в Україні. Певні докази вказують на те, що крилаті ракети, використані Росією в Україні, з'явилися після запровадження нового експортного контролю. Це можна пояснити накопиченням Москвою західних компонентів перед вторгненням у 2022 році. Експерти також звертають увагу на появу ланцюгів постачання в обхід санкцій, які пролягають через Китай і колишні радянські республіки, спрямовуючи обмежені західні компоненти в Росію. [27]

З часом Росія, ймовірно, винайде способи обійти санкції, що можуть включати закупівлі у незнайомих постачальників або вибір на користь

продукції нижчої якості. Наприклад, хоча обмеження поставок напівпровідників було оголошено тріумфом експортного контролю, нещодавні повідомлення свідчать про те, що Росія збільшила імпорт напівпровідників з Туреччини, Китаю та Гонконгу. Звіт Фонду "Вільна Росія" показує, що напівпровідники та інтегральні електронні схеми продовжували імпортуватися в 2022 році, зазнавши значного розширення. [27]

Однак залежність Росії від нелегальних ланцюгів постачання може призвести до затримок і перебоїв, що затягує терміни розробки нових систем і збільшує витрати Кремля на забезпечення безпеки чутливих технологій. Крім того, Москва може надавати пріоритет військовим застосуванням над цивільними потребами. На початку 2023 року російський офіційний портал державних послуг "Госуслуги" тимчасово призупинив прийом заявок на отримання біометричних закордонних паспортів через проблеми з постачанням мікрочипів. [6]

На початку конфлікту Сполучені Штати ініціювали безпрецедентний набір фінансових санкцій, що включає заборону на операції з найбільшими державними російськими банками, обмеження на торгівлю російськими суверенними облігаціями, обмеження на кредитування великих російських корпорацій, виключення ключових банків з системи фінансових повідомлень SWIFT і заморожування валютних резервів російського центрального банку.[20]

Однак протягом 2022 року цей пакет санкцій загалом не досягнув поставленої мети - дестабілізувати російську економіку. Позитивне сальдо торгового балансу Росії за рахунок доходів від продажу енергоносіїв, що виникло завдяки різкому зростанню світових цін на сировинні товари та наслідкам санкцій, які обмежили імпорт, врівноважило цей вплив. Контрзаходи були також реалізовані Кремлем, який запровадив суворий контроль за рухом капіталу, включаючи заборону на значні перекази іноземної валюти за кордон для росіян. Російський центральний банк тимчасово підвищив відсоткові ставки до 20 відсотків, а російські експортери

були змушені конвертувати 80 відсотків своєї валютної виручки в рублі. У результаті Росії вдалося стабілізувати і навіть зміцнити свою валюту, і до весни 2022 року рубль став найефективнішою світовою валютою - всупереч початковим прогнозам експертів з питань санкцій. [20]

Однак макроекономічний ландшафт для Росії у 2023 році, як очікується, буде менш сприятливим. Енергетичні санкції готові завдати суттєвого удару. На початку грудня 2022 року Європа запровадила ембарго на морські поставки російської нафти марки Urals і встановила верхню межу ціни на придбання нафти на рівні 60 доларів за барель - домовленість, досягнута країнами G7 та Австралією. Обмеження ціни передбачало, що західні страховики морських перевезень можуть страхувати купівлю російської нафти лише за ціною, нижчою за встановлений ціновий поріг. Крім того, Європейський Союз запровадив ембарго на російське вугілля, а в лютому 2023 року заборонив імпорт російських нафтопродуктів, у тому числі авіаційного палива та дизельного пального. [6]

Негайні наслідки нафтового ембарго та обмеження цін були відчутними. Ще до того, як ці заходи офіційно набули чинності, нафта марки Urals торгувалася з підвищеним дисконтом (що свідчило про очікування ринком майбутніх обмежень). Після запровадження ембарго та цінового обмеження вартість нафти Urals ще більше знизилася, що призвело до ослаблення рубля (який тісно корелює з російською нафтою). У грудні вартість нафти Urals впала майже на 30%, що призвело до майже 40-відсоткового розриву в ціні порівняно з нафтою марки Brent. Хоча інші фактори, такі як не по сезону тепла погода в Європі, відіграли свою роль, нові енергетичні обмеження успішно закріпили глибокі знижки на російську нафту. За оцінками, нафтове ембарго і обмеження цін коштували Москві приблизно 160 мільйонів євро (172 мільйони доларів) щодня протягом першого місяця, що дорівнює 17-відсотковому скороченню доходів Росії від експорту викопного палива. Це призвело до падіння доходів від експорту енергоносіїв до найнижчого рівня з серпня 2020 року. Згодом, на початку

2023 року, податкові надходження від нафти і газу різко скоротилися, що призвело до найбільшого січневого дефіциту бюджету з часів кризи 1998 року. [6]

Щоб пом'якшити вплив енергетичних санкцій, Росія збільшила постачання нафти до Азії, що становить приблизно три чверті від колишніх поставок до Європи. Статистика до виторгнення вказує на те, що морський імпорт Китаю з Росії в середньому становив близько 590 000 барелів на день, а після виторгнення збільшився приблизно до 857 000 барелів на день, тобто на 267 000 барелів на день, або приблизно на 45 відсотків. Однак Азія навряд чи зможе повністю компенсувати обсяги, які раніше призначалися для Європи. Збільшена тривалість транспортування (близько місяця до Індії порівняно з кількома днями до Роттердама чи Генуї) та необхідність проходження вузьких місць, таких як Данські протоки, Гібралтарська протока, Босфорська протока, Суецький канал та протока Баб-ель-Мандеб, призводять до потенційних затримок та ризиків. Як наслідок, транспортування нафти до Азії може спричинити додаткові витрати, які оцінюються щонайменше в 10 доларів за барель. Спостерігачі припускають, що закупівлі сирової нафти Китаєм та Індією можуть виявитися недостатніми, щоб компенсувати скорочення європейських поставок, що загострить енергетичну боротьбу Росії із Заходом. Нещодавнє європейське ембарго на російські нафтопродукти може загострити цю проблему, оскільки азійські країни не демонструють значного попиту на такі продукти. Прогнози вказують на потенційне 15-відсоткове скорочення російських нафтопродуктів у 2023 році. Втрата половини нинішнього експорту нафтопродуктів з ЄС може коштувати Росії близько 8 мільярдів доларів щорічно. [33]

Металургійна промисловість Росії стикається з аналогічними проблемами. Відсутність доступу до Європейського Союзу, куди Росія раніше експортувала до 4,5 млн тонн сталевого прокату на рік, змусила російських виробників шукати нові, часто віддалені ринки збуту, не маючи

при цьому переваги преміальних цін. Розрахунки показують, що через ці обмеження російські виробники металопродукції зазнають щорічних збитків у розмірі \$5,7 млрд. До кінця 2022 року регіони, де розташовані розвинені автомобільна, машинобудівна та металургійна галузі, повідомили про помітне зниження податкових надходжень. [30]

В умовах санкцій дефіцит російського бюджету, ймовірно, залишиться керованим. Навіть якщо витрати на оборону сягнуть піку в 5 відсотків ВВП, Росія все одно матиме достатньо коштів, щоб підтримувати свої військові дії в Україні. Однак справжні наслідки санкцій для майбутнього Росії залишаються невизначеними. Чи зможе Кремль успішно подолати ці виклики? Чи продовжить російська громадськість терпіти пов'язані з війною фінансові та людські витрати? [51]

Цей аналіз спирається на досвід нинішнього іранського режиму та Південної Африки часів апартеїду, визнаючи при цьому, що пряме порівняння цих випадків з Росією має певні обмеження. Тим не менш, вивчення впливу санкцій на інші країни відкриває цінні перспективи. Санкції значно посилили існуючі структурні недоліки в економіках Ірану та Південної Африки. У Південній Африці санкції відіграли певну роль у послабленні режиму апартеїду, тоді як в Ірані вони сприяли соціальному невдоволенню та економічним труднощам, незважаючи на те, що уряд залишився при владі. Цей аналіз має на меті пролити світло на потенційні вразливі місця в ситуації Росії та виявити паралелі з викликами, що стоять перед Кремлем. [24]

Сьогодні Іран є однією з найбільш санкціонованих економік світу. Починаючи з 1980-х років, Тегеран стикався з різними санкціями з боку Сполучених Штатів, Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу. Вирішального удару було завдано наприкінці 2011 року, коли президент Обама наклав санкції на центральний банк Ірану і оголосив про значне скорочення експорту іранської нафти. За цим послідувала заборона Європейського Союзу на імпорту іранської нафти і нафтопродуктів у січні

2012 року. Як наслідок, у 2012-2013 роках ВВП Ірану скоротився більш ніж на 5%, інфляція підскочила до 30%, а національна валюта, ріал, знецінилася на 48%. Протягом дії санкцій епохи Обама з 2012 по 2015 рік ВВП Ірану щорічно скорочувався в середньому на 0,8%, ріал девальгував в середньому на 23%, а рівень безробіття та інфляції сягнув 11% і 27%, відповідно. Хоча підписання у 2015 році Спільного всеосяжного плану дій тимчасово послабило санкції, вихід президента Трампа з ядерної угоди у 2018 році відновив санкції. Крім того, іранські банки були відключені від системи SWIFT. Протягом короткого періоду послаблення санкцій між 2015 і 2018 роками економіка Ірану відновилася, досягнувши середньорічного зростання ВВП на 4,8 відсотка. Однак поновлення санкцій з 2018 по 2021 рік у поєднанні з впливом пандемії Covid-19 і зниженням світових цін на нафту призвело до середньорічного скорочення ВВП приблизно на 2,7%, зростання інфляції до 36,2% і девальвації ріалу на 44,4% на рік. [24]

Санкції проти Південної Африки почалися ще в 1946 році, але значного економічного впливу вони набули у 1980-х роках. Хоча основні торговельні партнери, такі як США, Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Співдружність націй, не запроваджували всеосяжних торговельних заборон та експортного контролю до 1986 року, поправка Конгресу США 1983 року, що блокувала кредити Міжнародного валютного фонду (МВФ), а також зниження довіри інвесторів, починаючи з 1970-х років, посилили вразливість до кризи поточного рахунку платіжного балансу. Хоча санкції не були фатальними, вони вплинули на різні аспекти життя південноафриканського суспільства, охопивши подорожі, спорт і передачу технологій. Економічна спроможність режиму підірвана, а політична слабкість, що існувала раніше, поглибилася під впливом цих санкцій. Іноземні санкції на кредитування та інвестиції призвели до уповільнення економічного зростання наприкінці 1980-х років. У цьому випадку розворот потоку капіталу завдав більшого економічного болю, ніж самі лише торговельні санкції. [6]

З огляду на досвід Ірану та Південної Африки, малоймовірно, що західні санкції призведуть до колапсу російської економіки. Однак ці санкції, швидше за все, обмежать економічне зростання. До запровадження попередніх раундів санкцій у 2014 році російська економіка вже переживала стагнацію, досягаючи скромних щорічних темпів зростання на рівні 2-3 відсотків. У 2022 році економіка скоротилася приблизно на 2,2%, а прогнози на 2023 рік варіюються від незначного зростання на 0,3% до спаду на 2,5%. Якщо Москві не вдасться знайти нові ринки збуту, щоб компенсувати втрати від європейського нафтового ембарго та запровадженого "Великою сімкою" граничного рівня цін на нафту, падіння російської економіки може посилитися у 2023 році. Загалом, сукупний вплив санкцій у поєднанні зі зменшенням потоків природного газу до Європи, ймовірно, призведе до періоду економічного спаду або стагнації в Росії на кілька років. Навіть внутрішні сценарії Кремля вказують на те, що ВВП Росії може не повернутися до довоєнного рівня до кінця десятиліття або й пізніше. [6]

Якщо ця траєкторія збережеться, дефіцит бюджету Росії у 2023 році може перевищити урядовий прогноз у 2,3% щонайменше на 1,5 відсоткових пункти. Суверенний фонд країни вже виснажився приблизно на чверть з лютого 2022 року, і в ліквідних активах залишилося приблизно 87,2 мільярда доларів. Як наслідок, Кремль вивчає альтернативні джерела фінансування, включаючи запозичення у населення і підвищення податків на фізичних і юридичних осіб. Ці заходи можуть ще більше напружити економіку і потенційно сприяти соціальному невдоволенню. [6]

Хоча малий і середній бізнес у Росії може знайти способи обійти економічну сіру зону, щоб уникнути західних санкцій, будь-які перспективи зростання, швидше за все, будуть нівельовані ескалацією тенденції до націоналізації економіки. Цей процес ще більше підірве конкурентоспроможність країни. Цілком ймовірно, що члени елітного кола Путіна продовжуватимуть збагачуватися, посилюючи неефективність і корупцію, а отже, створюючи додаткове навантаження на економіку. [19]

Досвід Ірану віддзеркалює цю модель та її негативні наслідки. Після революції 1979 року і подальших санкцій багато власників бізнесу покинули країну, що призвело до націоналізації приватних підприємств. Ця тенденція ще більше посилилася внаслідок широкомасштабних чисток і ліквідації симпатиків колишнього режиму. Конфісковані підприємства часто опинялися під контролем ідеологічно близьких державних службовців нижчого рівня. Повсюдне державне втручання та недосконалі спроби приватизації призвели до зниження економічної ефективності та зменшення конкурентоспроможності. Розгул хабарництва та корупції призвів до того, що невелика група пов'язаних з урядом осіб отримала значний вплив у країні. [24]

Досвід Ірану та Південної Африки переконливо свідчить про те, що амбітні зусилля Росії з імпортозаміщення, швидше за все, матимуть обмежений успіх. Наприклад, Верховний лідер Ірану аятола Алі Хаменеї запровадив концепцію "економіки опору", спрямовану на зміцнення внутрішнього виробництва та зменшення залежності від світової торгівлі при збереженні міцних торговельних зв'язків з такими регіональними партнерами, як Росія та Китай. Однак через обмежений доступ до світових ринків іранські виробники більш схильні закривати свої підприємства, ніж впроваджувати нові технології, які зменшують залежність від світової економіки. Більше того, санкції проти іранських банків підвищили вартість імпорту та експорту, тим самим впливаючи на торговельні відносини Ірану з сусідніми країнами. [6]

Аналогічно, зусилля Південної Африки інвестувати у вітчизняну промисловість у відповідь на міжнародні санкції призвели до збільшення виробничих витрат і млявого середнього темпу зростання виробництва на рівні близько 1 відсотка в період з 1975 по 1992 рік. Оборонна промисловість стала унікальним винятком: уряд Південної Африки успішно розвивав потужний вітчизняний сектор озброєнь, починаючи з 1960-х років, до запровадження всеосяжних торговельних санкцій у 1980-х роках. До 1987

року Armscor, створена урядом корпорація, що контролювала оборонні закупівлі, стала найбільшим експортером промислових товарів у країні. Однак у 1980-х роках було запроваджено низку санкцій, які суттєво обмежили можливості Південної Африки у сфері оборонного виробництва, що призвело до дефіциту життєво важливих авіаційних компонентів для конфлікту в Анголі, який триває. [6]

Власні ініціативи Росії з імпортозаміщення, що реалізуються з 2014 року, не змогли досягти бажаних результатів у більшості секторів, за винятком сільського господарства та тваринництва. Виходячи з досвіду Південної Африки та Ірану, цілком імовірно, що зусилля Росії, спрямовані на пріоритетне імпортозаміщення та підтримку вітчизняних промислових лідерів, зіткнуться зі зростаючою неефективністю та збільшенням витрат. [35]

Інфляція постійно страждає від Ірану, сприяючи зростанню бідності та соціальної напруженості в суспільстві. За останні два десятиліття індекс споживчих цін (ІСЦ) в Ірані демонстрував значні коливання навколо середньорічного показника в 20 відсотків, як зазначає МВФ. Поєднання пандемії Covid-19, торговельних і фінансових санкцій та обмежень пропозиції призвело до того, що до кінця 2020 фінансового року річна інфляція ІСЦ зросла до 50 відсотків, а наступного року - до 40 відсотків. [6]

Південна Африка, яка боролася з міжнародною ізоляцією за часів апартеїду, використовувала контроль за рухом капіталу для стабілізації місцевої валюти - ранду. Однак ефективність цих заходів була обмеженою, а відтік капіталу спровокував падіння обмінного курсу ранда. Це, в свою чергу, підвищило вартість імпорту і призвело до щорічної інфляції на рівні 12-15 відсотків. Незважаючи на зусилля уряду як на монетарному, так і на фіскальному фронтах, антиапартеїдні санкції мали помітний вплив на вартість життя пересічних південноафриканців. [6]

Цей досвід підкреслює ймовірність того, що російський уряд зіткнеться з проблемами у стримуванні інфляції, особливо на тлі скорочення

конвертованої валютної виручки через зменшення експорту нафти та збереження видатків на оборону. Як і в Південній Африці, ефективність фіскальних та монетарних інструментів Росії з часом може знизитися. Росстат, російська державна служба статистики, повідомив, що рівень інфляції у 2022 році становитиме 11,9%, але ця цифра, ймовірно, занижує фактичний рівень інфляції в країні. [35]

Останніми роками в Ірані відбуваються масштабні протести і демонстрації, незважаючи на вкрай репресивний уряд. Хоча ці протести спричинені низкою соціальних і політичних чинників, головними каталізаторами невдоволення є економічні труднощі, спричинені санкціями, підвищена інфляція, зростання цін і збільшення безробіття. Зокрема, протести виникли після значного підвищення цін на яйця у 2017 році, дефіциту води у 2018 році та зростання цін на бензин до 200% у 2019 році. [6]

Так само в Південній Африці санкції в тандемі з глобальними економічними зрушеннями, механізацією і раціоналізацією призвели до значної втрати робочих місць і сплеску бідності. З 1980 по 1987 рік особистий наявний дохід серед усіх расових груп зростав у середньому лише на 1% на рік, досягнувши мінімуму в мінус 4% у 1986 році. Ці фактори підірвали легітимність апартеїду навіть серед білого населення і посилили антиапартеїдний рух. Ескалація соціальної нестабільності та міжнародна кампанія з виведення капіталів ще більше ускладнили економічні проблеми країни. [51]

Росія також стала свідком зв'язку між погіршенням економічних умов і соціальним невдоволенням. Наприклад, протести 2011-12 років були частково викликані фінансовою кризою 2008 року, яка підірвала довіру громадськості до здатності Кремля забезпечити економічне процвітання. Цей зсув призвів до зменшення підтримки режиму серед малозабезпечених верств населення, а також до консолідації антикремлівських настроїв серед урбанізованих росіян. Хоча протести 2011-12 років призвели до поступок з

боку уряду, включаючи виборчу реформу, ці зміни були згодом скасовані після повернення Путіна на посаду президента. Так само у 2018 році громадська опозиція змусила Кремль відступити від свого непопулярного рішення про підвищення пенсійного віку, що призвело до протестів у різних містах Росії та падіння рейтингу Путіна. [6]

Підтримка війни в Україні тісно пов'язана зі сприйняттям економічної безпеки. Опитування постійно показують, що росіяни, стурбовані своїм економічним добробутом, менш схильні підтримувати "спеціальну військову операцію" в Україні. Навесні 2022 року від 40 до 50 відсотків респондентів повідомили, що відчують особистий вплив західних санкцій, особливо у віковій групі 24-35 років, серед працюючих осіб з вищою освітою та осіб з нижчими доходами. Станом на жовтень 2022 року понад половина респондентів визнали, що скоротили витрати на продукти харчування через зростання цін, тоді як значна частина повідомила про збільшення витрат на комунальні послуги, зменшення сімейного доходу, дефіцит ліків та втрату роботи в сім'ї. Нещодавні опитування свідчать, що економічні проблеми підбивають ефективність пропаганди, що призводить до зростання підтримки мирного врегулювання в Україні. [26]

З досвіду Ірану та Південної Африки стає очевидним, що накопичення економічних проблем, ускладнене санкціями, може потенційно підживлювати невдоволення нинішніми військовими зусиллями Росії, тим самим сприяючи зростанню соціальних заворушень і потенційних протестів всередині країни. [26]

Розглядаючи ці випадки, можна зробити висновок, що доказів виникнення ефекту "мітингу навколо прапора" у відповідь на санкції небагато. В Ірані випадки тривалих протестів, які часто виникали після запровадження значних санкцій, свідчать про те, що уряд не зміг заручитися підтримкою населення. Примітно, що дослідження виявило, що санкції корелюють з появою демократичних тенденцій у країні. Під час першого досвіду Південної Африки з міжнародними протестами дипломатичні санкції

посилили відчуття зовнішньої ворожості серед білих південноафриканців, тоді як чорношкірі південноафриканці все частіше вимагали покласти край апартеїду, підриваючи будь-які внутрішні мітинги на знак протесту проти санкцій з боку білого населення. [32]

Аналогічно, існує мало ознак того, що санкції спричинили такий ефект у Росії, незважаючи на контроль Кремля над державними ЗМІ та його намагання пояснити повільне економічне зростання санкціями. Хоча це правда, що настрої російської громадськості щодо Заходу погіршилися, а підтримка Путіна зросла після анексії Криму в 2014 році, така реакція не обов'язково була спричинена санкціями. Натомість, схоже, це типова реакція російської громадськості на війни, ініційовані Кремлем. Негативні настрої щодо Заходу розвіялися до 2018 року, приблизно в той самий час, коли "кримський ефект" на рейтинги Путіна зменшився. Опитування перед війною 2022 року вказували на сильне бажання перезавантажити відносини зі Сполученими Штатами та Європейським Союзом, а також на заклик скасувати санкції, запроваджені після 2014 року. Емпіричні дослідження показують, що інформування російських респондентів про західні санкції мало впливає на їхнє ставлення до керівництва країни. Навпаки, нагадування про погані показники економіки з 2014 року має тенденцію до значного зниження підтримки російського уряду. Загалом, спроби пояснити економічні проблеми виключно санкціями дали обмежені результати. [32]

І Іран, і Південна Африка інвестували значні кошти в репресивні заходи та соціальну політику, щоб придушити зростаючі соціальні заворушення. Однак ця стратегія дала зворотний ефект, посиливши бюджетний тиск і поглибивши проблеми режиму. [6]

В останні роки Іран здійснював надмірні витрати, зокрема на соціальні виплати та апарат безпеки, що призвело до значного бюджетного дефіциту, який обчислюється мільярдами доларів, наприклад, приблизно \$16,7 млрд у 2021 році та приблизно \$10 млрд у 2022 фінансовому році. Аналогічно, Південна Африка часів апартеїду виділяла значні ресурси на підтримку і

захист свого режиму, що призвело до розширення бюрократичних і військових структур. Наприклад, чисельність південноафриканської поліції зросла з 35 000 осіб на початку 1980-х років до 115 000 у 1993 році, а бюджет Південноафриканських сил оборони збільшився в десять разів у період з 1960 по 1985 рік. Щоб профінансувати ці витрати, уряд вдався до підвищення податків на фізичних і юридичних осіб, що ще більше посилює економічну напругу. [51]

Ці приклади підкреслюють, що репресивна тактика в умовах жорсткого економічного тиску не є сталим рішенням для режимів, що перебувають під санкціями. У Росії спостерігаються аналогічні тенденції. У проекті бюджету на 2023 рік передбачено одночасне збільшення на 58% витрат на правоохоронну діяльність та на 14% витрат на соціальну політику, включаючи допомогу малозабезпеченим сім'ям з дітьми, індексацію пенсій та допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами, порівняно з 2022 роком. Як свідчать порівняльні приклади, ці тенденції потенційно можуть підірвати довгострокову фіскальну стабільність режиму і навряд чи зможуть повністю вгамувати соціальне невдоволення. [6]

Висновки до розділу 2

Санкції, запроваджені міжнародним співтовариством проти Росії після її неспровокованого вторгнення в Україну, вже принесли помітні результати. Однак найсерйозніший удар ще попереду. Щоб оцінити потенційні сценарії для майбутнього Росії, в цьому аналізі ми заглибилися в аналогічні випадки санкційних режимів, зокрема, вивчаючи уроки Ірану та Південної Африки.

Звичайно, кожна аналогія має свої обмеження. Більша економіка Росії та стрімке зростання цін на енергоносії можуть дозволити їй ефективніше протистояти санкціям. Слід зазначити, що деякі фактори, які вплинули на Іран і Південну Африку, такі як традиція соціальних протестів або сприйнятливості до міжнародного тиску, є менш помітними в Росії. Старіння населення в Росії, демографічний зсув за останні два десятиліття, має

тенденцію до пом'якшення ризиків нестабільності. Проте інші фактори нівелюють ці переваги, зокрема, глибша інтеграція Росії у світову економіку, що підвищує її вразливість до зовнішніх шоків; відсутність ідеологічної легітимності режиму, що ускладнює виправдання суспільних економічних витрат; триваюча війна, яка збільшує як економічні, так і людські жертви.

Загалом, цей аналіз породжує обережний оптимізм щодо санкцій. З часом суттєві санкції, схвалені міжнародною спільнотою, створили величезні соціальні виклики для іранського та південноафриканського режимів, змусивши їх піти на поступки міжнародній спільноті та внутрішній опозиції. Скорочення або стагнація економіки, зростання фіскальної неефективності та ескалація інфляції врешті-решт розпалили полум'я соціальних заворушень, що ускладнило для режиму підтримку статус-кво. В обох випадках влада намагалася придушити соціальні протести за допомогою поєднання репресій і соціальних видатків, але ці заходи лише посилили тиск на режим. Отже, цей аналіз дозволяє зробити висновок, що міжнародна система санкцій, ймовірно, зробить для Путіна значно складнішим завданням продовжувати війну в Україні.

РОЗДІЛ 3

НАСЛІДКИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, КРАЇН ЗАХОДУ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА

3.1 Наслідки для російської економіки після введення санкцій ЄС.

Європейський Союз запровадив надзвичайну серію санкцій проти Росії у відповідь на її вторгнення в Україну в лютому 2022 року. Однак наслідки цих санкцій для російської економіки викликають інтерес. Губад Ібадоглу припускає, що, хоча Росії вдалося протистояти економічним викликам у 2022 році, наступні місяці та роки, як очікується, представлять ще більші труднощі. [5]

У відповідь на рішення Росії визнати Донецьку та Луганську області України незалежними суб'єктами і подальше введення військ в Україну, Європейський Союз (ЄС) запровадив економічні санкції проти Росії. [47]

Наразі ЄС запровадив десять пакетів санкцій. Вперше ці заходи були ініційовані 23 лютого 2022 року, після чого були введені додаткові обмеження 25 лютого 2022 року, 28 лютого 2022 року, 15 березня 2022 року, 8 квітня 2022 року, 3 червня 2022 року, 21 липня 2022 року, 6 жовтня 2022 року, 16 грудня 2022 року і останнім часом - 25 лютого 2023 року. Очікується, що подальші санкції будуть запроваджуватися в міру розвитку ситуації в Україні. [45]

ЄС вже запроваджував санкції проти Росії у 2014 році через анексію Криму та Севастополя. Ці санкції включали заборону на в'їзд, заморожування активів російських громадян, торговельні обмеження щодо Криму і Севастополя, обмеження доступу до ринків капіталу ЄС для окремих російських банків і компаній, ембарго на постачання зброї, обмеження експорту товарів військового призначення, а також обмеження на певні чутливі технології, що використовуються у видобутку і розвідці нафти. [45]

Білорусь також потрапила під деякі з цих санкцій. Перші додаткові заходи були запроваджені 2 березня 2022 року, а невдовзі за ними

послідували наступні пакети - 9 березня 2022 року та 3 червня 2022 року. Ці нові заходи були засновані на існуючих санкціях, накладених на Білорусь, які були розширені після президентських виборів у 2020 році. [45]

Враховуючи значний вплив цих розширених санкцій на інтереси європейського бізнесу в Росії, Білорусі та спірних регіонах України, цей документ містить огляд нових заходів та їх узгодження з існуючими санкціями. [45]

Нинішня система санкцій складається переважно з чотирьох правових рамок:

Відмова у реєстрації партій: запроваджує обмежувальні заходи проти тих, хто підриває територіальну цілісність, суверенітет і незалежність України. Це передбачає заморожування активів та заборону на в'їзд певним фізичним та юридичним особам. [2]

Суттєві санкції проти Росії: запроваджує обмежувальні заходи у зв'язку з дестабілізаційними діями Росії в Україні. [2]

Обмеження торгівлі з сепаратистськими регіонами України: накладені санкції на Донецьку, Херсонську, Луганську, Запорізьку області, АР Крим та Севастополь.[2]

Значні санкції проти Білорусі: обмежувальні заходи проти Білорусі у зв'язку з її участю в російській агресії проти України. [2]

Фінансові санкції проти конкретних фізичних та юридичних осіб. У світлі військових дій Росії в Україні ЄС поступово розширював список осіб, які підпадають під санкції, і наразі він охоплює 1473 фізичні та 205 юридичних осіб.[2]

Початковий пакет санкцій включав 336 членів російського парламенту, які проголосували за визнання Донецька і Луганська незалежними, а також ще 22 фізичні особи, три банки і одну юридичну особу. [47]

Згодом до другого пакету були додані такі ключові особи, як президент Росії Володимир Путін, міністр закордонних справ Сергій Лавров та інші.

Обсяг списку розширився за межі Росії, включивши до нього осіб, які сприяли російському військовому втручанню з Білорусі. [46]

Крім того, критерії для включення до списку були розширені за рахунок включення "провідних бізнесменів" у секторах, що приносять значні доходи російському уряду. Це розширення націлене на весь російський уряд, членів їхніх сімей, олігархів та осіб, які працюють у ключових секторах російської економіки. [2]

Продовжуючи цю тенденцію, третій пакет додав до списку санкцій ще 26 позицій, які охоплюють олігархів, осіб з нафтового, банківського та фінансового секторів, членів уряду, високопоставлених військовослужбовців, пропагандистів та одну юридичну особу. [2]

Крім того, 9 березня 2022 року до списку було додано 160 фізичних осіб, серед яких російські олігархи, члени їхніх сімей та члени Федеральної Ради Росії, які ратифікували Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу між Росією та Донецькою і Луганською областями. 10 березня 2022 року інформація щодо 37 фізичних та шести юридичних осіб у Додатку I була переглянута за результатами розгляду Радою ЄС. [2]

Четвертий пакет заходів вніс додаткові 15 олігархів і бізнесменів, які працюють у секторах, що роблять значний внесок у доходи режиму, а також лобістів, пропагандистів і дев'ять суб'єктів господарювання, що працюють у сферах авіації, військових технологій і технологій подвійного призначення, суднобудування і машинобудування. [56]

Окрім включення 217 фізичних та 18 юридичних осіб, у тому числі чотирьох банків, які раніше перебували під санкціями, п'ятий пакет санкцій також запровадив нове положення про розблокування коштів для дипломатичних представництв, консульських установ, міжнародних організацій та конкретні підстави для державних російських банків, що перебувають під санкціями. [65]

У відповідь на зміну динаміки конфлікту шостий пакет санкцій був спрямований проти високопоставлених військових, причетних до воєнних

злочинів у Бучі та облоги Маріуполя. Цей пакет також поширився на політичних діячів, пропагандистів, бізнесменів та суб'єктів військового сектору. [56]

Сьомий пакет розширив список ще на 54 особи та 10 організацій. Серед помітних доповнень - мер Москви, додаткові воєначальники, політики, пропагандисти, націоналістичний мотоклуб "Нічні вовки" та його члени, а також кілька організацій, пов'язаних із розкраданням українського зерна. [31]

Для підвищення ефективності застосування санкцій ЄС запровадив додатковий критерій - сприяння обходу санкцій. До восьмого пакету увійшли такі фігури, як проросійський колишній президент України Віктор Янукович, його син, особи, причетні до проведення референдумів у різних регіонах України, пропагандисти, суб'єкти оборонного сектору та Центральна виборча комісія. [31]

Дев'ятий пакет санкцій ще більше розширив список, додавши 141 фізичну та 49 юридичних осіб. Крім того, у відповідь на занепокоєння щодо продовольчої безпеки, держави-члени отримали повноваження розблокувати кошти певних банків або фізичних осіб, які відіграють значну роль у міжнародній торгівлі сільськогосподарською та харчовою продукцією, включаючи пшеницю та добрива. [13]

Економічні санкції, спрямовані проти Росії, охоплюють широкий спектр торговельних та інвестиційних обмежень у різних секторах економіки, включаючи товари подвійного призначення, оборону та безпеку, енергетику, авіацію, морські перевезення, сталь, предмети розкоші, вугілля, нафту та нафтопродукти. [64]

Товари подвійного призначення та передові технології: Ці санкції передбачають посилені обмеження на товари і технології подвійного призначення, незалежно від їхнього походження, спрямовані на будь-яку фізичну або юридичну особу в Росії. ЄС накладає заборону на продаж, постачання, передачу або експорт товарів подвійного призначення, визначених у Додатку I до Регламенту про подвійне використання, а також на

надання допомоги, брокерських послуг, фінансування та фінансової підтримки, пов'язаних з товарами подвійного призначення, а також на транзит таких товарів через російську територію. Винятки існують для невійськового використання, за умови реєстрації митної декларації та повідомлення відповідних органів після першого використання. [71]

Сектор оборони та безпеки : Обмеження поширюються на товари, які можуть сприяти військово-технічному прогресу Росії та розвитку секторів оборони і безпеки, незалежно від їхнього походження. Це стосується таких товарів, як напівпровідники, новітні технології, двигуни для безпілотників та інші хімічні, біологічні та електронні товари. Обмеження відображають ті, що застосовуються до товарів подвійного використання, за винятком невійськових цілей і потенційних дозволів держав-членів ЄС. [48]

Вогнепальна зброя: Заборонено продаж вогнепальної зброї, її компонентів, частин та боєприпасів. Ця заборона поширюється на надання технічної, брокерської, фінансової допомоги та транзит вогнепальної зброї через територію Росії. [48]

Державне фінансування торгівлі або інвестицій: ЄС встановив заборону на надання державного фінансування або фінансової допомоги для торгівлі з Росією або інвестицій в неї. Винятки становлять зобов'язання, взяті до 26 лютого 2022 року, фінансування МСП у розмірі до 10 млн євро на один проект, а також фінансування торгівлі продуктами харчування, сільськогосподарських, медичних та гуманітарних цілей. ЄС також прямо заборонив інвестувати, брати участь або робити внески в проекти, що співфінансуються Російським фондом прямих інвестицій. [50]

Енергетичний сектор : Галузеві санкції спрямовані на товари, що використовуються в енергетичному секторі. Наразі діють три ключові заходи. По-перше, діє широка заборона на торгівлю товарами, пов'язаними з енергетикою. Існують винятки, такі як транспортування енергоносіїв для захисту енергетичної безпеки ЄС та запобігання кризовим ситуаціям, пов'язаним з людьми, здоров'ям або навколишнім середовищем. По-друге,

загальна заборона поширюється на участь в інвестиціях в російську енергетику, гірничодобувну промисловість і розробку кар'єрів, з обмеженими винятками, пов'язаними з критично важливими питаннями енергетичної безпеки та зворотним транспортуванням певних енергетичних продуктів до ЄС. По-третє, ЄС заборонив продаж, постачання, передачу або експорт товарів і технологій для нафтопереробки або ліквідації природного газу, а також надання технічної допомоги, брокерських послуг, фінансової допомоги або інших послуг, пов'язаних з енергетичними товарами. Винятки застосовуються з метою запобігання негативному впливу на здоров'я людей або навколишнє середовище. [50]

Авіаційний та космічний сектор: Галузеві санкції охоплюють товари та технології, придатні для використання в авіації та космосі, незалежно від походження . Обмеження включають заборону на експорт, продаж, постачання, передачу повітряних суден, авіаційних частин або обладнання, включаючи ремонт, технічне обслуговування, фінансові послуги, страхування, перестраховування, технічну допомогу, брокерські послуги та інші послуги, а також фінансування або фінансову допомогу. Зокрема, капітальний ремонт, технічне обслуговування, перевірки, заміни, модифікації та виправлення дефектів також заборонені. Заходи також поширюються на авіаційне паливо та паливні присадки, які можуть використовуватися російськими військовими, а також на авіаційні двигуни та їхні компоненти. Застосовуються численні підстави для відступів, у тому числі для запобігання аваріям супутників, а також з медичних, фармацевтичних і гуманітарних причин. [31]

Товари і технології морської навігації: ЄС також заборонив продаж, постачання, передачу, експорт, а також надання технічних, брокерських, фінансових та інших послуг, пов'язаних з товарами і технологіями морської навігації, будь-якій особі в Росії або для встановлення на суднах під російським прапором. Перелік товарів, щодо яких застосовуються санкції, включає навігаційне обладнання та технології радіозв'язку. [31]

Продукція чорної металургії: ЄС запровадив ембарго на імпорт металургійної продукції походженням з Росії або експортованої з Росії. Це ембарго також поширюється на товари, що містять російську металургійну сировину, які проходять переробку в третіх країнах. Заборона передбачає кілька винятків (наприклад, раніше укладені контракти), перехідні тарифні квоти, покликані забезпечити стабільне постачання на ринок ЄС, а також можливість для держав-членів ЄС надавати спеціальні дозволи для конкретних цілей. [31]

Предмети розкоші: Заборона на експорт з ЄС до Росії предметів розкоші вартістю понад 300 євро за одиницю застосовується до товарів, що перевищують 300 євро за одиницю. Ця заборона має на меті вплинути на стиль життя російської еліти. До переліку предметів розкоші входять автомобілі, ювелірні вироби, електроніка, годинники, предмети мистецтва та інші товари для відпочинку і харчування. Виняток зроблено для культурних цінностей, переданих у тимчасове користування в рамках офіційного культурного співробітництва з Росією. [2]

Товари, що приносять значні доходи в Росії: Заборони на імпорт накладено на різні товари, які приносять значні доходи в Росії, включаючи деревину, цемент, добрива, морепродукти, сигарети, косметику та алкогольні напої. Винятки застосовуються для дипломатичних цілей та попередньо укладених контрактів. Періоди згортання тимчасово дозволяють імпорт певних товарів у межах заздалегідь визначених квот. Крім того, держави-члени мають право надавати спеціальні дозволи в окремих випадках. [13]

Вугілля та продукти з викопного палива: Діє заборона на імпорт усіх видів російського вугілля. Ця заборона поширюється на надання технічної допомоги, брокерських, фінансових та інших послуг, пов'язаних з імпортом вугілля. [9]

Високотехнологічні товари: Подальше експортне ембарго націлене на технологічні та промислові товари, у виробництві яких Росія покладається на ресурси ЄС. До них відносяться квантові обчислення, передові

напівпровідники, чутливі машини, транспортне обладнання, хімікати, генератори, іграшкові дрони, ІТ-апаратура, камери тощо. Це обмеження покликане запобігти посиленню промислового потенціалу Росії. Дозволи можуть надаватися для медичних, фармацевтичних та гуманітарних цілей, довгострокових договорів оренди, підтримки цивільного ядерного потенціалу в межах Союзу, або коли товари чи послуги необхідні для особистого домашнього використання. Окремий виняток стосується товарів з титану для авіаційної промисловості, коли немає альтернативних поставок. [9]

Золото : Імпорт золота, що походить з Росії, заборонений. Ця заборона поширюється не лише на саме золото, а й на золоті монети та ювелірні вироби . Заборона не поширюється на золото та ювелірні вироби для особистого використання фізичними особами, які подорожують до ЄС. [9]

Додано загальне положення про дозвіл національних компетентних органів на продаж або передачу товарів чи технологій, які є суворо необхідними для виходу з Росії або поетапного скорочення ділової активності в Росії. [9]

Дії ЄС спрямовані на транзакції за участю провідних банків і корпорацій у різних секторах економіки Росії, а також на будь-які операції з російським Центральним банком і державними підприємствами (ДП):

Доступ до ринків капіталу та позик/кредитів: ЄС запровадив заборону на діяльність, пов'язану з переказними цінними паперами та іншими фінансовими інструментами. Це включає заборону на купівлю, продаж, надання інвестиційних послуг, допомогу у страхуванні або будь-яку іншу форму роботи з перевідними цінними паперами та інструментами грошового ринку, пов'язаними з кількома російськими компаніями. Крім того, заборонено надавати нові позики або кредити цим суб'єктам, за винятком конкретних виняткових випадків з документально підтвердженими цілями або за контрактами, укладеними до 26 лютого 2022 року. Нарешті, будь-яка російська компанія з часткою державної власності понад 50% не може

котирувати свої цінні папери, що передаються, надавати послуги або торгувати ними на торгових майданчиках ЄС. [16]

Операції з російським Центральним банком: Спочатку ЄС заборонив купівлю, продаж, надання інвестиційних послуг, страхування або будь-яку іншу форму роботи з конкретними переказними цінними паперами та інструментами грошового ринку, випущеними Російською Федерацією, її урядом, Центральним банком або будь-якою стороною, що діє від імені Центрального банку, включно з Російським фондом національного добробуту. Крім того, було заборонено укладати будь-які угоди про надання нових позик або кредитів цим суб'єктам. Пізніше ЄС розширив цю заборону на всі операції за участю російського Центрального банку. Це стосується всіх операцій, пов'язаних з управлінням резервами та активами Центрального банку, а також операцій з будь-якою юридичною особою, організацією або суб'єктом, що діє від імені Центрального банку. На (центральні) банки, фінансові установи, страхові компанії та центральні депозитарії цінних паперів накладаються суттєві зобов'язання щодо звітування. У виняткових випадках можуть бути дозволені транзакції, якщо вони є вкрай необхідними для фінансової стабільності ЄС або держави-члена. [43]

Взаємодія з державними підприємствами: По-перше, фізичним особам з ЄС заборонено брати участь в операціях з кількома російськими державними підприємствами, що охоплюють різні сектори. До таких компаній належать 13 державних підприємств з часткою державної власності понад 50%, в яких російський уряд або Центральний банк бере участь у прибутках або має значні економічні зв'язки. Також можуть бути дозволені операції з поступового припинення діяльності спільних підприємств з російськими юридичними або фізичними особами. По-друге, громадянам ЄС також заборонено обіймати посади в керівних органах цих державних підприємств або будь-яких компаній, що належать російській державі. Компетентні органи можуть надати дозвіл на зайняття посади у випадках

забезпечення критичного енергопостачання або для осіб, які беруть участь у транспортуванні нафти з третіх країн через територію Росії. [16]

Санкції ЄС проти Росії включають різні обмеження на надання фінансових послуг російським громадянам:

Депозити та цінні папери, деноміновані в євро: ЄС забороняє приймати депозити, що перевищують 100 000 євро, від російських громадян, резидентів, юридичних осіб та компаній, що належать росіянам, за межами Росії. Також заборонено надавати росіянам послуги гаманців, рахунків або зберігання криптоактивів. Винятки стосуються громадян країн-членів ЄС, які тимчасово або постійно проживають у країнах-членах ЄС, країнах ЄЕЗ або Швейцарії. Центральні депозитарії цінних паперів ЄС не можуть надавати послуги з обслуговування переказних цінних паперів будь-яким російським фізичним чи юридичним особам. Ці заходи спрямовані на запобігання приховуванню російськими елітами своїх коштів в ЄС. Виключення з системи SWIFT: Діє заборона на надання спеціалізованих послуг з обміну фінансовими повідомленнями з десятьма російськими банками та російськими дочірніми компаніями, в яких частка цих банків перевищує 50%. Цей крок став результатом розслідування ЄЦБ наслідків цих заходів (прес-реліз) і отримав політичну підтримку з боку Комісії, Франції, Німеччини, Італії, Великої Британії, Канади та США (спільна заява). Банкноти у валютах, деномінованих в ЄС: Продаж, передача, експорт або постачання банкнот в офіційних валютах держав-членів ЄС до Росії заборонено, за винятком особистого використання та використання дипломатичними представництвами, консульськими установами або міжнародними організаціями в Росії. Заборона надання кредитних рейтингів: ЄС також забороняє надання послуг з присвоєння кредитних рейтингів і забороняє доступ до послуг з підписки, пов'язаних з діяльністю з присвоєння кредитних рейтингів, для російських громадян, резидентів або юридичних осіб. Публічні контракти: Російським фізичним, юридичним особам та організаціям заборонено брати участь у державних контрактах ЄС. Це

означає, що присудження або продовження виконання державних або концесійних контрактів з більш ніж 10% російською участю заборонено. Виключення Росії з європейських програм: Програмам ЄС, Євратоми або державам-членам заборонено надавати фінансову або нефінансову підтримку російським суб'єктам, які перебувають у державній власності або під контролем Росії. Виняток становлять гуманітарні, (фіто)санітарні, мобільні, кліматичні та дипломатичні цілі. Заборона довірчого консультування : Громадянам ЄС заборонено консультиувати громадян Росії щодо трастів, включаючи реєстрацію, управління, ролі довірених осіб та подібні посади. Ці заходи спрямовані на те, щоб перешкодити росіянам зберігати багатство в ЄС. Винятки стосуються, зокрема, гуманітарних цілей, ініціатив громадянського суспільства та соціальної/культурної/спортивної діяльності. Надання ділових та інших послуг: Фізичні особи з ЄС не можуть надавати широкий спектр послуг фізичним особам з Росії, включаючи бізнес-послуги (такі як бухгалтерський облік, аудит, податкове консультування), архітектурні, інжинірингові, ІТ-консультації, юридичні консультації, маркетингові дослідження, технічне тестування та рекламні послуги. Ці обмеження застосовуються до послуг, що надаються російському уряду або будь-якій російській фізичній, юридичній чи фізичній особі. [63]

Закриття повітряного простору ЄС: ЄС запроваджує заборону для будь-яких повітряних суден, що експлуатуються російськими авіаперевізниками, повітряних суден, зареєстрованих у Росії, або повітряних суден, що контролюються російськими фізичними чи юридичними особами, злітати з території ЄС або пролітати над нею. Мережевий менеджер ЄС з управління повітряним рухом підтримує цю імплементацію. Авіаперевізники повинні повідомляти компетентні органи про незаплановані рейси щонайменше за 48 годин до їхнього початку. Закриття портів ЄС: Доступ до портів ЄС заборонений для суден, зареєстрованих під російським прапором, суден, сертифікованих Російським морським реєстром судноплавства, а також раніше російських суден, які змінили прапор після лютого 2022 року.

Винятки стосуються суден, які шукають притулку, перебувають у надзвичайних ситуаціях або постачають певні товари до ЄС. [11]

Заборона росіянам обіймати ключові посади: Громадянам Росії заборонено обіймати посади в керівних органах компаній критичної інфраструктури в ЄС, таких як електромережі або постачальники газу. Ця заборона відповідає аналогічним обмеженням для громадян ЄС, які обіймають посади в російських державних підприємствах. [11]

Заборона на надання послуг зі зберігання ЗПГ: Існує заборона на надання потужностей для зберігання газу в ЄС російським фізичним або юридичним особам. Цей захід запроваджено у відповідь на політику Росії щодо постачання газу. Це положення супроводжується застереженням про "дідівщину" та виключенням для забезпечення критично важливих поставок енергії в ЄС. Статус Росії в СОТ: ЄС разом з партнерами-однодумцями, включаючи Албанію, Австралію, Ісландію, Республіку Корея, Молдову, Чорногорію, Нову Зеландію, Північну Македонію та Норвегію, оголосили про припинення надання Росії режиму найбільшого сприяння (РНС) в рамках СОТ (прес-реліз). Це рішення послідувало за спільною заявою "Великої сімки" (доступно тут) та діями інших країн, таких як Канада. Скасування режиму найбільшого сприяння відкриває шлях до застосування вищих тарифів на російський імпорт порівняно з іншими партнерами по СОТ. [11]

Обмеження у відповідь на визнання, окупацію або анексію Російською Федерацією окремих непідконтрольних уряду України територій. Товари з Донецька, Херсона, Луганська та Запоріжжя підпадають під всеосяжне торговельне ембарго та інвестиційні заборони. Ці обмеження значною мірою паралельні з існуючими заходами щодо Криму та Севастополя. [13]

Імпортне та експортне ембарго: Заходи встановлюють повну заборону на імпорт (з певними винятками) товарів, що походять з Донецької та Луганської областей. Це включає заборону на імпорт товарів з цих регіонів до ЄС, а також надання послуг з фінансування або страхування такого імпорту. Заборона на інвестиції: Заходи перешкоджають придбанню

нерухомості, набуттю права власності на компанії, наданню позик або кредитів, створенню спільних підприємств або наданню інвестиційних послуг. Однак певні винятки дозволені на основі суворих умов, викладених у Регламенті. Обмеження на експорт: Регламент також накладає обмеження на експорт товарів, технологій, специфічних туристичних та інших послуг. Як і в інвестиційному аспекті, існують конкретні винятки, дозволені за суворих умов Регламенту. [70]

Санкції ЄС спрямовані на перешкоджання торгівлі з Росією та Білоруссю. Компанії повинні проявляти обережність як у бізнес-плануванні, так і в операціях, а також пам'ятати про потенційні проблеми, пов'язані з цими обмежувальними заходами. Навіть у тих випадках, коли санкції ЄС дозволяють певні види діяльності, чинні обмеження можуть перешкоджати отриманню платежів. [70]

Нещодавно ЄС запровадив десятий пакет санкцій проти Росії та її прибічників, причетних до незаконної агресії проти України. Цей пакет включає нові торговельні та фінансові санкції, що вплинуть на експорт ЄС на суму 11,4 млрд євро за даними 2021 року. Ці нові обмеження ґрунтуються на попередніх пакетах, які вже санкціонували експорт на суму 32,5 мільярда євро. [5]

Із запровадженням цього останнього пакету майже половина (49%) експорту ЄС до Росії у 2021 році опинилася під санкціями. Крім того, ЄС запровадив заборону на імпорт високоприбуткових російських товарів, що охоплює імпорт ЄС на суму майже 1,3 млрд євро. Ці заборони на імпорт додаються до попередніх санкцій на суму 90 мільярдів євро, що становить 58% від загального імпорту ЄС у 2021 році. Виникає питання: Як ці санкції впливають на російську економіку? [5]

5 грудня минулого року, коли президент Росії Володимир Путін підписав закон про федеральний бюджет на 2023 рік, стан російської економіки був більш сприятливим порівняно з її нинішньою ситуацією. Це

пояснюється кількома факторами, які спочатку принесли користь російській економіці після вторгнення в Україну. [10]

Ці фактори можна згрупувати в різні категорії, включаючи збільшення доходів від підвищення цін на енергоносії, збільшення вартості від паралельного імпорту з альтернативних ринків і внутрішнього виробництва, що заміщує імпорт, додаткові доходи від розширення місцевих послуг і внутрішнього туризму, а також процес дедоларизації, що призвів до збільшення золотовалютних резервів і зміцнення рубля. [10]

Як зазначив віцепрем'єр-міністр Росії Олександр Новак, у 2022 році доходи від нафтогазового сектору зросли на 28%. Це зростання відбулося не лише завдяки зростанню світових цін, а й завдяки збільшенню внутрішнього видобутку нафти на 2% та збільшенню експорту нафти з Росії на 7%, незважаючи на санкції. [5]

Згідно зі статистичними даними Росстату, загальний видобуток газу в Росії у 2022 році впав на 12%, а видобуток товарного газу - на 13,4%. Тим не менш, виробництво скрапленого природного газу досягло історичного максимуму в 32,5 мільйона тон у 2022 році, збільшившись на 8,1%. Примітно, що видобуток вугілля в Росії зріс на 0,3% порівняно з 2021 роком, досягнувши рекордних 442 мільйонів тон, незважаючи на ембарго ЄС на вугільну промисловість. [5]

Санкції, запроваджені після анексії Криму Росією у 2014 році, стимулювали розвиток внутрішнього виробництва, спрямованого на заміщення імпорту. Цей тип виробництва менше покладається на сучасне обладнання та технології і зосереджується на переробній промисловості, яка базується на сільськогосподарському виробництві. [14]

Як наслідок, до вторгнення в Україну в лютому 2022 року Росія досягла відносно високого рівня самозабезпеченості основними продуктами харчування. Наприклад, у 2020 році рівень самозабезпеченості становив 89,2% для картоплі, 84% для молока, понад 100% для м'яса, 86,3% для овочів і баштанних та 42,4% для фруктів і ягід, згідно з даними Росстату. У 2020

році Росія покращила свої позиції в Глобальному індексі продовольчої безпеки The Economist Intelligence Unit, значною мірою завдяки санкціям, які сприяли підвищенню попиту на місцеву продукцію, що призвело до зростання сільського, лісового, мисливського та рибного господарства на 6,6% у 2022 році. [14]

Після вторгнення в Україну у 2022 році колективні санкції західних країн та добровільне згортання торгівлі західними компаніями призвели до значної перебудови внутрішньої та зовнішньої торгівлі Росії. Країні вдалося суттєво розширити паралельний імпорт з нових ринків. [14]

За даними Федеральної митної служби, основними торговельними партнерами Росії у 2022 році стали Китай, Туреччина та Нідерланди. Торгівля з Китаєм зросла на 28%, з Туреччиною - на 84%, а з Білоруссю - на 10% порівняно з попереднім роком. Натомість торгівля з Німеччиною скоротилася на 23%, а з Нідерландами - на 0,1%. За перші дев'ять місяців 2022 року товарообіг між Росією і країнами СНД збільшився на 6,8% в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року, досягнувши \$72,6 млрд. [35]

Обмеження на поїздки громадян Росії, запроваджені через конфлікт в Україні, сприяли зростанню внутрішнього туризму, сфери послуг та інвестицій у будівництво. За даними Росстату, у 2022 році будівництво зросло на 5%, діяльність готелів та закладів громадського харчування збільшилася на 4,3%, а інформаційно-комунікаційних послуг - на 0,6%. [5]

Після початкового падіння російський рубль значно зміцнився після вторгнення в лютому 2022 року. Росія шукає альтернативи євро та долару з 2014 року. Як другий за величиною виробник золота у світі, збільшення золотовалютних резервів країни стало ефективною стратегією для пом'якшення впливу санкцій та управління пов'язаними з ними ризиками. [58]

Відповідно, російський уряд збільшив свої інвестиції в цю сферу за останній рік. У 2022 році країна майже потроїла обсяг своїх золотовалютних

резервів. Очікувані перекази золота з Росії до Китаю, за прогнозами, зросли на 67% (при зниженні ціни на 30%) протягом 2022 року. [58]

Після цих початкових сприятливих наслідків для російської економіки ситуація почала змінюватися до кінця 2022 року. Зростання видобутку нафти протягом 2022 року тривало до 5 грудня, коли G7 схвалила обмеження ціни на російську нафту. Як наслідок, середньодобовий видобуток нафти в Росії в грудні склав 9,96 млн барелів на добу, що приблизно на 520 000 барелів на добу нижче добової квоти видобутку, встановленої для Росії на період з листопада 2022 року по грудень 2023 року, як зазначено в угоді ОПЕК+. [59]

Значні відхилення від прогнозів були відзначені вже в січні 2023 року. Доходи Росії від експорту нафти і газу в січні склали \$18,5 млрд, що на 38% менше порівняно з \$30 млрд, отриманими Москвою в січні 2022 року, за місяць до вторгнення в Україну, згідно з даними МЕА. Це може мати негативні наслідки для федерального бюджету Росії в майбутньому. [58]

За попередніми оцінками, доходи федерального бюджету в січні 2023 року склали 1 356 мільярдів рублів, що на 35% менше порівняно з аналогічним показником січня 2022 року. Протягом першого місяця року доходи від нафти і газу в бюджеті досягли 426 мільярдів рублів, що відображає падіння надходжень з цього джерела на 46% в порівнянні з січнем 2022 року. Це пов'язано насамперед зі зниженням цін на нафту марки Urals і скороченням експорту природного газу. [58]

Попередні оцінки також вказують на те, що видатки федерального бюджету в січні 2023 року перевищили видатки відповідного періоду минулого року на 59%. Таким чином, у перший місяць 2023 року федеральний бюджет мав дефіцит у розмірі 1 760 мільярдів рублів (приблизно 25 мільярдів доларів). Однак, відповідно до положень закону про федеральний бюджет на 2022 рік, очікуваний дефіцит на весь рік був встановлений на рівні -2 925 мільярдів рублів. Прикметно, що лише за один місяць дефіцит бюджету перевищив 60% від прогнозованого річного

показника. При цьому необхідно враховувати, що до кінця року залишилося ще одинадцять місяців. [5]

На 2023 рік Росія виділила на оборону 4 981 мільярд рублів (66,41 мільярда доларів), що на 302,9 мільярда рублів більше, ніж у 2022 році. Водночас, еволюція конфлікту та постачання оборонних і наступальних озброєнь в Україну свідчать про те, що конфлікт буде дедалі дорожче коштувати обом сторонам. [5]

У той час як ці витрати для України планується покрити за рахунок фінансової допомоги та військової підтримки з боку Заходу та міжнародних фінансових інституцій, Росії доведеться фінансувати ці витрати за рахунок своїх внутрішніх ресурсів та резервів. Враховуючи, що G7 та її союзники схвалили обмеження ціни на нафту для Росії, ці додаткові витрати доведеться покривати на тлі скорочення доходів від продажу нафти і газу. Це створює нові фінансові ризики та ризики, пов'язані з рублем. [5]

Враховуючи пригнічену ділову активність в Росії, уряд, ймовірно, матиме обмежені альтернативи, окрім використання валютних резервів та активів з Фонду національного добробуту. У сукупності ці ознаки вказують на те, що, хоча російська економіка пережила перший рік конфлікту в Україні, наступні місяці та роки можуть спричинити значно більші виклики. [5]

3.2 Санкції проти Росії: Вплив на економіку, військовий потенціал та сферу енергетики

У дискусіях щодо ефективності та впливу санкцій часто наводять як загальний аргумент проти ефективності існуючих санкцій постійний стан війни, що триває. Однак ефективність санкцій не повинна обмежуватися лише її впливом на політичну поведінку автократичних режимів. Санкції також слугують для демонстрації єдності сторін, які їх запроваджують, і досягають своєї ефективності через послаблення економічного, фінансового та військового потенціалу супротивника.[8]

Рада міністрів Європейського Союзу визначає європейські санкції проти Росії як стратегію, спрямовану на послаблення економічного фундаменту Росії, обмеження її доступу до критично важливих технологій і ринків, а також значне обмеження її здатності вести війну. Отже, оцінка ефективності санкцій повинна відповідати цим чітким цілям. Проте, через послідовне розширення, яке призвело до запровадження понад 500 санкцій, комплексна оцінка стає все більш складною. [8]

Міжнародний валютний фонд (2022) прогнозує падіння російської економіки на 6%. Проте з початку конфлікту доступ до точних даних про російську економіку був значно обмежений, а публікується лише прикрашена і вибірково відібрана економічна інформація. Крім того, на економічний розвиток впливають численні фактори, що ускладнює пояснення наслідків виключно санкціями. Отже, аналіз потребує альтернативних джерел даних, таких як споживчі дані в режимі реального часу, дані від російських торговельних партнерів або дані, отримані з судноплавної діяльності. Спираючись на такі дані, група дослідників з Інституту лідерства вищого керівництва Єльського університету представила погляд на економічну ситуацію в Росії, який суттєво відрізняється від офіційного нарративу Кремля. Це дослідження показує, що санкції значно підірвали Росію. [8]

Дослідження Єльського університету показує, що з початку конфлікту з Росії пішли понад 1000 західних компаній, що фактично звело нанівець приблизно три десятиліття іноземних інвестицій. Ці компанії створюють близько 40% російського ВВП і забезпечують близько мільйона робочих місць, хоча це не обов'язково дорівнює пропорційному скороченню російського ВВП. Хоч вітчизняні компанії можуть спробувати заповнити цю порожнечу, відхід цих підприємств, ймовірно, суттєво вплине на продуктивність праці в Росії. У довгостроковій перспективі це призведе до дефіциту інновацій. Крім того, вихід компаній спровокував "відтік мізків": понад 500 000 високоосвічених росіян покинули країну, в тому числі багато кваліфікованих фахівців з технологічного сектору. Хоча пряме вимірювання

наслідків санкцій залишається складним завданням, їхній вплив на якість життя всередині країни, безсумнівно, впливає на рішення про еміграцію. [8]

Критики ефективності санкцій щодо російської економіки часто звертають увагу на коливання обмінного курсу рубля. Рубль зазнав значних коливань після запровадження різних пакетів санкцій. Зокрема, санкції, спрямовані на державні валютні резерви та виключення найбільших російських банків з міжнародних кредитних ринків, призвели до різкої девальвації рубля. Тим не менш, рубль поступово відскочив і відновив свою довоєнну вартість протягом декількох тижнів. Ця закономірність часто наводилася як доказ проти ефективності санкцій. Однак Ітшокі та Мухін демонструють, що зв'язок між падінням обмінного курсу та добробутом не є лінійним, що робить оцінку ефективності санкцій, яка базується виключно на обмінних курсах, неточною. Незважаючи на відмінності у впливі на обмінний курс, різні типи санкцій мають схожий вплив на добробут і розподіл. Таким чином, на відміну від раніше згаданих показників, коливання обмінного курсу не сильно підриває ефективність санкцій. [34]

Окремі заходи санкцій були ретельно скоординовані та узгоджені між сторонами, які їх запровадили. Така тісна співпраця між кількома країнами має дві переваги порівняно з односторонніми, розрізненими санкціями: по-перше, єдина коаліція санкцій посилює їхній вплив і значно збільшує негативний вплив на країну, що зазнала санкцій. По-друге, такі коаліції зменшують негативні наслідки для кожної окремої країни, що запровадила санкції. Отже, масштаб і згуртованість санкцій є впливовими факторами, що сприяють економічному спаду в Росії, водночас зменшуючи витрати, які несуть окремі країни, що запровадили санкції. [34]

Імпортні санкції призводять до скорочення виробництва через дефіцит матеріалів, виробничих ресурсів і технологій. За даними основних торговельних партнерів Росії, у першій половині 2022 року російський імпорт скоротився до 50%. Це скорочення імпорту впливає не лише на країни, що запровадили санкції (експорт скоротився на 60%), але й на країни,

що не запровадили санкцій (експорт скоротився на 40%). Багато країн не наважуються кинути виклик санкціям і зіткнутися з їхніми наслідками, особливо на більш значущих західних ринках. На це небажання впливає існуюча незбалансована залежність між Росією та її торговельними партнерами: хоча Росія значною мірою покладається на кількох торговельних союзників в імпорті, вона є лише одним з багатьох покупців для цих країн. [34]

Ключовим питанням для Росії є її здатність замінити відсутність імпорту з країн, що запровадили санкції, у середньостроковій перспективі. Окрім Китаю та Індії, всі інші провідні світові економіки підтримали санкції. Таким чином, Китай та Індія стають природними торговельними партнерами для Росії. Незважаючи на кілька винятків, таких як Туреччина, зусилля Росії щодо заміщення дефіциту імпорту в перші місяці конфлікту були здебільшого невдалими, як це видно на прикладі Китаю та Індії. Китайський експорт до Росії з березня по червень 2022 року скоротився в середньому майже на 15% порівняно з аналогічним періодом попереднього року (Головне митне управління Китайської Народної Республіки, 2022). Аналогічно, Індія зазнала значного падіння експорту до Росії на 22,7% протягом першого півріччя порівняно з відповідним періодом 2021 року. [33]

Однак збереження цієї тенденції в середньостроковій перспективі викликає питання. Китайський експорт до Росії помітно зростає з липня, перевищуючи минулорічні показники (наприклад, зростання на 26,48% у серпні 2022 року порівняно з серпнем 2021 року). В Індії також поступово зменшується падіння експорту порівняно з відповідними місяцями попереднього року. Тим не менш, залишаються сумніви щодо того, чи зможе зростаючий китайський та індійський імпорт ефективно замінити життєво важливі технології, що надходять з країн, які запровадили санкції. Отже, санкції мають відчутний вплив, підриваючи економічний фундамент Росії і, зокрема, ускладнюючи доступ до необхідних технологій. Конкретні

промислові наслідки цих санкцій та їхній вплив на військовий потенціал Росії особливо очевидні в автомобільній та оборонній галузях. [35]

Сукупний вплив жорстких санкцій, пов'язаних з технологіями, і відхід західних високотехнологічних компаній суттєво впливає на російські збройні сили. Наразі Росія намагається компенсувати втрати у військовій техніці новими системами озброєнь. У більш широкому сенсі, санкції, запроваджені у 2014 році, послабили військовий потенціал Росії. [8]

Відсутність санкцій 2014 року призвела б до іншого перебігу конфлікту в Україні. Це очевидно в трьох випадках: Плани Росії придбати чотири французькі вертольотоносці класу "Містраль", згідно з контрактом 2011 року, були зірвані, коли угоду було скасовано у 2014 році (RFI, 2011). Ці кораблі ускладнили б оборону Одеського порту українськими збройними силами. Західні обмеження на експорт технологій суттєво затримали розробку і виробництво новітніх винищувачів-невидимок 4+ покоління Су-57. Початкові плани передбачали, що до 2022 року російські військово-повітряні сили матимуть понад 60 таких надсучасних винищувачів. Однак санкції спричинили такі затримки, що на початку вторгнення в Україну Москва мала лише п'ять серійних винищувачів Су-57, які не могли бути задіяні для виконання бойових завдань. Ситуація ще гірша з давно запланованим бомбардувальником п'ятого покоління ПАК ДА, який залишається незавершеним, незважаючи на плани до 2014 року ввести його в експлуатацію до кінця 2010-х років. [8]

Починаючи з лютого 2022 року, санкції, що поширюються на продукцію військового та подвійного призначення, були значно посилені. Попри заяви про самодостатність, російська оборонна промисловість залишається значною мірою залежною від деталей і компонентів із західних джерел. Наприклад, тепловізори Thales французького виробництва та японська оптика, необхідні для танків Т-72, більше не постачаються. Крім того, виробництво сучасних систем протиповітряної оборони, таких як 9К37 "Бук" і 9К22 "Тунгузка", припинилося через відсутність електроніки

німецького виробництва, а виробництво крилатих ракет Н-101 гальмується через недоступність компонентів з Тайваню, Нідерландів, США і Швейцарії. Сучасні російські 300-мм ракети "Торнадо" із супутниковим наведенням покладаються на гіроскопи американського виробництва, що призводить до значних обмежень у доступності сучасних крилатих ракет. Як наслідок, здатність Москви наносити високоточні удари була суттєво обмежена санкціями. [8]

Відхід численних західних високотехнологічних компаній завдав суттєвого, поки що непоправного удару по російській оборонній промисловості. Тому з лютого 2022 року Росія змушена покладатися на заздалегідь створені запаси деталей і компонентів західного виробництва, хоча ці запаси обмежені або виснажені. Імпортозамінники не можуть повністю компенсувати потік західної високотехнологічної продукції до 2022 року. Наприклад, серйозно постраждало виробництво транспортних засобів, у тому числі військових. Відомий виробник вантажівок КАМАЗ був змушений зупинити виробництво своїх сучасних військових платформ через відсутність паливних форсунок Bosch з Німеччини. Це безпосередньо впливає на різні види російського озброєння, такі як система протиповітряної оборони "Панцир", важкі військові причепи, вантажівки постачання та спеціалізовані транспортні засоби. [12]

З самого початку вторгнення дискусії навколо потенційних санкцій щодо російського експорту енергоносіїв посідають центральне місце в європейському дискурсі. Така увага є виправданою, оскільки значна частина доходів Росії надходить від експорту сировинних товарів, особливо в енергетичній сфері, на яку припадає до 60% державних надходжень. Експорт викопного палива історично підкріплював радянську владу та владу Путіна, одночасно слугуючи для Путіна засобом політичного впливу на Заході. [12]

Однак санкції, пов'язані з енергетикою, прийняті ЄС, не призвели до значного скорочення потоків доходів Росії. Натомість лише ЄС заплатив майже 100 мільярдів євро за російське викопне паливо з початку вторгнення.

Суть питання полягає в тривалих дискусіях, що передували фактичному запровадженню обмежень на імпорт енергоносіїв з Росії, які або відбулися із запізненням, або досі не завершені. Ця затримка дозволила Росії знайти альтернативні ринки збуту, зберігши при цьому експорт до Європи. Крім того, триваючі дискусії щодо запровадження санкцій проти провідного світового експортера газу та другого за величиною експортера нафти сприяли підвищенню цін на світовому ринку. Як наслідок, хоча сукупні обсяги експорту російських викопних палив скоротилися на 18% порівняно з лютим-березнем 2022 року, доходи залишилися стабільними завдяки винятково високим цінам на світовому ринку . [12]

Що стосується вугілля, то ембарго виявилось ефективним, оскільки Росія намагалася знайти компенсаторних споживачів, щоб компенсувати падіння попиту в ЄС. Тим не менш, вугілля відіграє відносно незначну фінансову роль у структурі доходів Росії порівняно з більш вагомими внесками нафти і газу. Насправді Росії вдалося збільшити експорт нафти, особливо до Китаю та Індії, фактично збільшивши вартість загального експорту майже на 50% у Китаї та на приголомшливі 228% в Індії протягом першої половини 2022 року (Генеральна митна адміністрація Китайської Народної Республіки, 2022; Міністерство торгівлі та промисловості Індії, 2022). Ембарго ЄС на експорт російської нафти було запроваджено лише в грудні 2022 року. [33]

Здатність Росії знаходити нових споживачів газу обмежена через те, що трубопровідна інфраструктура значною мірою орієнтована на західні ринки, що ускладнює її швидку реорганізацію. Крім того, ЄС, особливо Німеччина, рішуче виступав проти обмежень на імпорт протягом перших шести місяців конфлікту. В результаті Росія значно скоротила експорт газу до Європи, але Путін продовжує отримувати прибутки від решти експорту через глобальний дефіцит поставок газу, особливо гострий в Європі, що спричинило значний стрибок цін. [29]

Замість тривалих дискусій без відповідної імплементації, запровадження штрафних тарифів на імпорт російських енергоносіїв могло б ефективно зменшити доходи Путіна, не ставлячи під загрозу глобальну енергетичну безпеку. Цей варіант був відкинтий на основі двох хибних припущень. По-перше, тарифи призведуть до зростання споживчих цін порівняно з іншими заходами. Однак виникають сумніви, що тарифи підвищать споживчі ціни більше, ніж вони природним чином зросли за останні місяці через невизначеність і скорочення пропозиції. Друге помилкове припущення полягає в тому, що Путін відкине тарифи і різко зупинить потоки нафти і газу. Хоча нафта є більш мінливою, ніж газ, на частку Росії припадає лише 12% світового експорту нафти. Незважаючи на збільшення експорту нафти до Азії після вторгнення, це було досягнуто завдяки значній знижці в 35 доларів США за барель. При відносно високих виробничих витратах такі знижки спричинили значне напруження. Крім того, для експорту газу потрібні стаціонарні трубопроводи, а Росії бракує значної інфраструктури для експорту в Азію. [12]

Загалом, неефективність санкцій, пов'язаних з енергетикою, є наслідком затяжних дискусій, які дозволяють Росії підтримувати незмінний експорт до Європи за завищеними цінами, а також розширювати свою базу споживачів нафти. У середньостроковій і довгостроковій перспективі перехід до "зеленої" енергетики є необхідним, щоб зменшити глобальний попит на викопне паливо, тим самим підриваючи основне джерело доходів для авторитарних режимів. [34]

Наразі ЄС досягає значної частини поставлених цілей за допомогою санкцій. Внутрішня економіка Росії зазнала значної шкоди, і ці санкції вплинули на військові можливості її збройних сил. Тим не менш, ЄС втратив можливість застосувати правильні заходи, щоб підірвати основний потік доходів Путіна. [8]

Хоча концепція санкцій проти експорту енергоносіїв є фундаментально обґрунтованою, їхній нинішній дизайн є недосконалим. Однак це можна

виправити. Запровадивши штрафні тарифи на російський експорт викопного палива, ЄС може посилити свої санкції і ще більше підірвати фінансування Росією війни, навіть якщо Росія скоротить експорт газу і запровадить санкції проти Західної Європи. В цілому, санкції можуть слугувати потужним інструментом управління військовими конфліктами. ЄС має підтримувати та інтенсифікувати ці зусилля, співпрацюючи з партнерами, щоб продовжувати підтримувати Україну. [8]

3.3 Ефективність та наслідки санкцій накладених на Росію

Наразі значний і постійний дискурс точиться навколо впливу західних санкцій як на російську економіку, так і на її політичну структуру. Хоча значна увага часто приділяється санкціям, запровадженим після 24 лютого 2022 року, після військового вторгнення Путіна в Україну, не менш важливо дослідити кумулятивний вплив санкцій, запроваджених з 2014 року. Ці попередні санкції, запроваджені після початкової агресії Путіна проти України, мають значну вагу, а в поєднанні з санкціями 2022 року вони створюють помітний синергетичний вплив. [7]

Тим не менш, цей вплив є предметом суперечок. Дехто стверджує, що санкції виявилися неефективними через те, що вони не призвели до негайного обвалу російської економіки чи миттєвої зміни політики Путіна. Ця точка зору часто ґрунтується на кількох відомих макроекономічних показниках - ВВП, інфляції та обмінному курсі рубля - на підтримку твердження про те, що Росія відносно справляється з наслідками санкцій, применшуючи їхнє справжнє значення. [7]

Штучна мінімізація наслідків санкцій є принципово хибним підходом при формуванні виважених політичних рішень, спрямованих на стримування агресивних дій Росії. Не менш важливим є розуміння найбільш ефективних методів оцінки впливу санкцій в умовах зниження прозорості та доступності даних. Багато з наслідків санкцій охоплюють різні галузі та сектори, проте загальна макроекономічна картина залишається незрозумілою. [7]

Непрозорість даних: Як орієнтуватися в складнощах оцінки впливу санкцій

По-перше, давайте заглибимося в тонкощі оцінки впливу санкцій на тлі швидкого погіршення умов доступу до даних. З початку конфлікту з Україною Росія помітно обмежила прозорість своєї економічної інформації, приховуючи від громадського контролю важливу статистику та корпоративні дані. Серед важливих сфер непрозорості - дані про зовнішню торгівлю (експорт та імпорт), показники видобутку нафти і газу, інформація про банківський сектор та бухгалтерська звітність найбільших корпорацій. Віднедавна засекречуються також дані, що стосуються бюджетних видатків. Таке навмисне приховування життєво важливої інформації суттєво ускладнює оцінку впливу санкцій і є явним свідченням їхнього потужного негативного впливу на російську економіку - аспект, який Кремль, вочевидь, намагається приховати. [10]

Однак проблема виходить за рамки новоявленої секретності. Справжнє значення обмінного курсу рубля, ключового показника для оцінки стану міжнародної економіки, оповите невизначеністю. З березня 2022 року Центральний банк Росії запровадив жорстке валютне регулювання, що нагадує практику 1990-х років і навіть радянських часів. Ці заходи включають жорсткий контроль за рухом капіталу, обов'язковий продаж валюти експортерами та заборону на купівлю валюти домогосподарствами. Як наслідок, фактичний ринковий обмінний курс залишається невловимим. Хоча офіційний курс рубля існує - і він продемонстрував безпрецедентне зміцнення після запровадження цих правил, - деякі ознаки вказують на те, що міжнародні суб'єкти виявляють обмежений інтерес до використання цього курсу в практичних операціях. Враховуючи, що економічна структура Росії значною мірою залежить від міжнародної торгівлі, включаючи значний імпорт товарів і життєво важливих посередницьких компонентів для виробництва, будь-яка спроба виміряти такі показники, як ВВП, неминуче

ускладнюється відсутністю надійного реального обмінного курсу національної валюти. [73]

По-третє, навіть до нещодавніх подій, пов'язаних з війною, орієнтуватися в російській статистиці було складно. Для ілюстрації розглянемо питання інфляції: За офіційними даними, у травні 2022 року вона становила 17,1% порівняно з травнем 2021 року. Однак численні джерела вказують на те, що фактичне зростання споживчих цін значно перевищує цю цифру. Центральний банк Росії називає "спостережувану інфляцію" (за даними опитувань населення) такою, що перевищила 25% у травні, при цьому циркулюють навіть вищі оцінки. Проте всі ці проблеми разом підкреслюють необхідність скептичного ставлення до офіційно заявлених показників інфляції. Наприклад, Росстат, Федеральна служба державної статистики Росії, традиційно приписує лише 38% споживчого кошика росіян продуктам харчування. На противагу цьому, служба моніторингу громадської думки РОМІР стверджує, що реальна частка товарів повсякденного попиту (FMCG), переважно продуктів харчування та косметики, у загальних витратах домогосподарств наближається до 50%. Очевидно, що недооцінка частки продуктів харчування спотворює оцінки інфляції, особливо з огляду на те, що зростання цін на продукти харчування випереджає загальну споживчу інфляцію. [73]

Аналогічно розглянемо реальний наявний дохід: За останні роки російське статистичне агентство Росстат неодноразово змінювало свою методологію обліку, навіть припинивши публікацію щомісячних даних про доходи на користь щоквартальних випусків. Це викликає сумніви щодо загальної надійності цих даних. Аналогічні проблеми виникають і на ринку праці: Російські підприємства зазвичай використовують складні методи призупинення роботи без формальних звільнень (наприклад, скорочений робочий день, тимчасові простої), що спотворює картину безробіття, спричиненого санкціями. На жаль, існуючі статистичні інструменти неадекватно відображають таку динаміку. [7]

На тлі цих статистичних хитросплетінь доцільно проявляти обережність, оцінюючи стан російської економіки на основі невеликої кількості звичних показників. Такі показники можуть втратити свою актуальність. Натомість, як показано нижче, необхідно заглибитися в основні тенденції, що лежать в їх основі. Хоча певні дані, опубліковані російським урядом та окремими міжнародними джерелами (наприклад, щодо експорту до Росії), можуть дати уявлення про зростаючі проблеми, ці дані необхідно витягувати з контексту зростаючої секретності. Виокремлення найбільш релевантних фрагментів загальнодоступних даних дає змогу скласти повне уявлення про виклики, з якими наразі стикається російська економіка. [7]

Які основні наслідки санкцій на сьогоднішній день?

Аналізуючи наслідки санкцій проти Росії 2022 року, важливо уникати фундаментальної помилки, якої схильні припускатися багато аналітиків: зациклюватися на традиційному наборі макропоказників, щоб виміряти ступінь впливу санкцій на російську економіку. Короткий аналіз ВВП, інфляції, обмінного курсу рубля та державного боргу може не дати відчуття катастрофи, що насувається. Такі спостереження часто призводять до широких міжнародних заголовків про те, що "Росія витримує санкції". [17]

Однак така точка зору не відповідає дійсності. У нинішніх умовах зосередження виключно на обмеженому наборі традиційних макропоказників є помилковим і таким, що вводить в оману. Ненадійність російських даних і невизначеність щодо справжнього ринкового обмінного курсу, як зазначалося вище, вимагають відходу від традиційного використання цих загальновизнаних макропоказників. Для отримання справжнього розуміння найбільш важливих сучасних тенденцій в російській економіці необхідний більш досконалий аналітичний інструментарій. [43]

Крім того, не дивно, що Росія, підтримувана постійним припливом доходів від експорту нафти і газу, значними фінансовими резервами (навіть на тлі заморожених західними країнами близько 300 мільярдів доларів монетарних резервів Центрального банку), впровадженням жорстких

регуляторних заходів і зниженням прозорості даних, може підтримувати "потьомкінський фасад" відносно стабільних макроекономічних індикаторів. Однак суть справи полягає в глибоких середньо- та довгострокових наслідках, що випливають з масштабної деглобалізації російської економіки - можливо, безпрецедентного прикладу деглобалізації в межах великих економік. Росія поступово відривається від міжнародних ринків, фінансових систем, послуг, технологій, логістики та постачання проміжних промислових товарів. Наслідки цих подій для російської економіки, безумовно, серйозні, хоча ці наслідки складні і їх важко виміряти порівняно з невеликою кількістю загальновизнаних макропоказників. Більше того, їхній відчутний ефект навряд чи проявиться за кілька місяців через складний взаємозв'язок між скасуванням санкцій, наявними товарно-матеріальними запасами та поступовим впливом на конкретні сектори. [7]

Тим не менш, певні безпомилкові деструктивні наслідки вже помітні в даних. Початкові збої матеріалізувалися у вигляді падіння виробництва. Хоча ці тенденції ще перебувають на стадії зародження, вони демонструють вражаючі цифри. Згідно з даними Федеральної служби державної статистики Росії (Росстат), промислове виробництво в травні 2022 року змальовує вражаючу картину: обробна промисловість впала на 97% порівняно з травнем 2021 року, виробництво волоконно-оптичних кабелів - на 81%, мікроавтобусів - на 77%, локомотивів - на 63%, листового скла - на 60%, побутових холодильників і морозильних камер - на 58%, двигунів внутрішнього згоряння - на 57%, вантажних вагонів - на 52%, електродвигунів змінного струму і телевізійних приймачів - на 50%, і багато іншого. Ці цифри відображають фактичну зупинку життєво важливих галузей промисловості через вплив санкцій. [66]

Ці події розгортаються на тлі відносно помірною падіння промислового виробництва в травні - на 1,7% в цілому і на 3,2% в обробній промисловості. Побіжний погляд на загальну промислову статистику може пом'якшити сприйняття катастрофи, сприяючи переконанню в тому, що Росія

стійко переживає цей шторм. Однак крах секторів, що глибоко залежать від критично важливих західних технологій і компонентів, передвіщає потенційні наслідки для інших галузей. Зокрема, кілька великих проектів, таких як "Арктичний СПГ-2" компанії "Новатек" і "Балтійський СПГ" компанії "Газпром", ризикують зупинитися через припинення ключової технологічної підтримки. Linde, німецька технологічна компанія, відповідальна за основне обладнання для скраплення газу, оголосила про свій вихід, що потенційно може зупинити ці важливі проекти. [7]

Галузі, вразливі до санкцій, також є трудомісткими. Зокрема, найбільшого падіння зазнало виробництво автомобілів, яке у травні 2022 року скоротилося на 66% у річному вимірі. Цей сектор, який майже розвалився за той самий період, підтримує значну кількість робочої сили. За даними російського уряду, лише автомобільна промисловість, яка зараз балансує на межі банкрутства, підтримує до 3,5 мільйонів постійних робочих місць безпосередньо і в суміжних галузях. [66]

Станом на кінець квітня 2022 року понад 40 000 організацій по всій Росії, в яких працює майже 9 мільйонів осіб (що становить понад 12% від загальної кількості робочої сили в країні), повідомили про перехід на змінені режими зайнятості - неоднозначний термін, що підлягає тлумаченню. Складність російської статистики зайнятості полягає в тому, що роботодавці часто обирають скорочений робочий день або інші заходи простою замість негайних звільнень. Ця стратегія, зумовлена обмеженнями в Трудовому кодексі та політичним тиском, спрямованим на уникнення тривожних сплесків безробіття (тенденція, що спостерігалася під час пандемії Covid 2020 року), є поширеною. Однак за нинішніх обставин падіння виробничого сектору робить як владу, так і роботодавців погано підготовленими до захисту ринку праці від негативних наслідків санкцій. Хоча роботодавці можуть номінально зберегти робочі місця, перебої у виробництві неминуче призведуть до зниження доходів російських громадян. [23]

Безліч статей у російських ЗМІ висвітлюють різноманітні проблеми, що охоплюють різні сфери: від дефіциту серверів та обладнання для цифрової інфраструктури до відсутності сільськогосподарської техніки та запасів насіння для збору врожаю, дефіциту запчастин для транспортних засобів та засобів зв'язку, а також перебоїв у виробництві фармацевтичних препаратів через обмеження імпорту. Ця хвиля руйнівних наслідків пронизує десятки ключових секторів економіки, віщуючи макроекономічні наслідки в найближчі місяці та роки. [25]

Росія намагається протидіяти деглобалізації, що триває, за допомогою різних засобів, головним чином, шляхом імпортозаміщення та зміцнення зв'язків з азійськими країнами для отримання технологій та виробничих компонентів. Однак ефективність цих зусиль потребує окремого аналізу. Наразі практичні результати залишаються невловимими, а минулі спроби вжити подібних заходів дали обмежені результати. У сфері виробництва ситуація залишається досить туманною. [30]

Другим критичним наслідком санкцій є обвал імпорту. За оцінками, імпорт у квітні міг впасти на 70-80% у річному обчисленні, а офіційна статистика, як уже згадувалося, з квітня недоступна. Російські урядовці визнають падіння імпорту на 50% у квітні і стверджують, що поточний рівень імпорту приблизно на 40% нижчий, ніж рік тому. [30]

Зниження імпорту є результатом збігу кількох факторів: санкцій, добровільного виходу бізнесу з Росії та зменшення економічної привабливості російського ринку. Однак наслідки є універсально негативними, пронизуючи різні сфери - зниження споживчих стандартів, перебої у виробництві та наданні послуг, а також падіння продуктивності праці. Скорочення імпорту охоплює широкий спектр товарів - від споживчих до інвестиційних продуктів та основних виробничих компонентів. Заміщення багатьох з цих товарів, що раніше імпортувалися, створює значні проблеми. [30]

Третій важливий наслідок санкцій проявляється у різкому погіршенні рівня життя домогосподарств через падіння виробництва, інфляцію та обвал імпорту. Як зазначалося раніше, Росстат перейшов на щоквартальну публікацію даних про реальні наявні доходи населення кілька років тому. Дані за 1 квартал 2022 року вже продемонстрували падіння реальних доходів населення на 1,2% у річному вимірі. Ця тенденція може ще більше прискоритися, про що свідчить нещодавній звіт Росстату, опублікований наприкінці червня, в якому йдеться про падіння реальних заробітних плат і пенсій на 7-8% у квітні та травні. Доходи населення продовжуватимуть знижуватись, оскільки інфляція та безробіття даються взнаки. Цікаво, що позірне номінальне "зміцнення" рубля не призвело до значного зниження споживчих цін, що підкреслює надуманий характер існуючого обмінного курсу рубля. [30]

Вплив виходить за рамки економічних показників; опитування підкреслюють помітне зниження якості продуктів харчування в продуктових магазинах. Імпорт смартфонів і кнопочових телефонів у першому кварталі 2022 року впав на 14% і 53% відповідно, що свідчить про подальше погіршення якості життя росіян в умовах нових санкцій. [30]

Четвертий важливий наслідок санкцій полягає у виключенні Росії з міжнародних ринків капіталу, що усуває будь-які перспективи економічного зростання. Зовнішні корпоративні запозичення значною мірою сприяли відновленню Росії після фінансової кризи 2008-2009 років: загальний зовнішній борг корпоративного та банківського секторів зріс з близько 400 мільярдів доларів США в середині 2009 року до рекордних 660 мільярдів доларів США в липні 2014 року. Основна частина цих позик була отримана на західних фінансових ринках. Однак західні санкції 2014 року фактично заборонили російським компаніям і банкам позичати на Заході. Останні санкції увічніли цю блокаду, зробивши Росію нездатною надалі запозичувати на західних фінансових ринках. Китайський фінансовий ринок,

значно менший і менш схильний до широкого кредитування аутсайдерів, не може замінити цю втрату. [37]

Хоча Росія все ще зберігає певні грошові резерви для вирішення нагальних проблем, зараз вона позбавлена капіталу, необхідного для подальшого зростання. Поточний портфель зовнішнього боргу корпоративного та банківського секторів коливається на рівні нижче 400 мільярдів доларів - майже 300 мільярдів доларів кредитного дефіциту протягом 8-річного періоду. [37]

П'ятий ефект санкцій матеріалізується у зменшенні прибутків від експорту нафти і газу. Поточні дебати щодо спроможності Росії переорієнтувати експорт нафти і газу з Європи на Азію заслуговують на окремий аналіз. Якщо коротко, то такий перехід тягне за собою значні додаткові витрати, які посилюються різкими ціновими знижками. Наприклад, у квітні-червні 2022 середня ціна російської нафтової суміші Urals відставала від середньої ціни нафти марки Brent приблизно на 36 доларів за барель, враховуючи більш високі транспортні витрати з портів Балтійського та Чорного морів. Необхідна інфраструктура для експорту природного газу із Західного Сибіру - основного регіону видобутку газу в країні - до Азії наразі відсутня, а її створення потребує сотень мільярдів доларів і багатьох років. [69]

До того ж, спроби Центрального банку штучно зміцнити рубль мають зворотні наслідки, негативно впливаючи на російських експортерів і змушуючи уряд втручатися у валютний курс. Жорсткі регуляторні заходи, запроваджені в березні 2022, спрямовані на зміцнення рубля, схоже, мали здебільшого психологічний ефект - заспокоєння населення і ринків та поширення нарративу про те, що "Росія є стійкою перед обличчям санкцій" завдяки "зміцненню рубля". Зараз російська влада стоїть перед складним вибором: підтримувати сильний рубль, тим самим підриваючи конкурентоспроможність експортерів, або девальвувати його, що може призвести до інфляції та обмежити бюджетні видатки. Незважаючи на

надмірну увагу з боку західних фінансових аналітиків, номінальне зміцнення рубля призвело до обмежених позитивних економічних результатів. Як зазначалося раніше, це не змогло каталізувати зниження цін. Однак негативні наслідки є очевидними і наразі слугують предметом інтенсивних дебатів. [22]

Політичні наслідки:

З огляду на те, що наслідки санкцій все ще розгортаються і поширюються в різних секторах, на даному етапі може бути передчасним повністю оцінювати політичні наслідки. У квітні 2022 року підтримка війни Путіна спочатку різко знизилася, як показало опитування "Левада-центру". Беззастережна підтримка ("рішуче підтримую "спецоперацію" в Україні") знизилася з 53% до 45%. Однак згодом це падіння стабілізувалося, не маючи подальшого помітного впливу на суспільні настрої. Безсумнівно, початкове падіння підтримки війни було тісно пов'язане з несприятливими економічними наслідками. Подальшу стабілізацію можна пояснити тим, що російська економіка не одразу впала в хаос, а також активною державною пропагандою, яка сприяла появі публічного наративу про "витримку санкцій". Важливо зазначити, що цей наратив є тимчасовим, оскільки найсерйозніші негативні наслідки ще не проявилися. Не існує комплексної стратегії побудови процвітаючої економіки, відокремленої від західної сфери, і російська влада, ймовірно, обмежиться пом'якшенням поточних негативних явищ. [32]

Іншим аспектом потенційного негативного впливу на суспільні настрої, окрім економічної сфери, є значна кількість жертв війни в Україні. Наразі російські військові активно залучають новобранців з різних регіонів для участі в бойових діях. Значна частина цих новобранців не мають належної підготовки і піддаються підвищеному ризику стати "гарматним м'ясом", особливо з огляду на надходження в Україну ефективного важкого озброєння з країн-членів НАТО. Неминучі втрати від війни проти України можуть

досягти порогу, який вважатиметься неприйнятним для російського суспільства. [24]

Хоча подальше вивчення цього питання є виправданим, до політичних наслідків цих подій слід підходити з обережністю. Незважаючи на жорсткі репресивні заходи, які застосовує путінський уряд, і атмосферу страху, яку він культивує, прогнози щодо легкої трансформації негативних настроїв, пов'язаних з війною та економічною ситуацією, у масові протести і прямі виклики правлінню Путіна слід розглядати з обережністю. Тим не менш, сценарій посиленого згуртування навколо національного прапора навряд чи реалізується. Поки що цього не сталося; задекларована "підтримка" путінської війни залишається дещо пасивною, організованою переважно самою адміністрацією, з мінімальним залученням добровольців для участі у військових діях. У міру наростання різноманітних викликів фокус, швидше за все, буде зміщуватися в бік критики політики уряду, а не активізації населення. Опитування громадської думки підкреслюють відсутність ентузіазму в російському суспільстві щодо тривалого військового конфлікту. [32]

Більш вірогідний сценарій включає в себе крещендо суспільного невдоволення і розчарування, яке посилюється млявою і виснаженою бюрократією, що призведе до подальшого погіршення якості управління. Це сузір'я чинників, які можуть знизити ефективність путінської державної машини, посилити видимі невдачі і створити атмосферу, в якій цілісність путінської системи і напрямок його політики дедалі частіше ставитимуться під сумнів російським населенням. Ці настрої можуть знайти вираження в публічному дискурсі, потенційно кидаючи виклик наративу про верховенство Путіна. Цей ландшафт може нагадувати умови, що існували в Радянському Союзі до 1985 року, що збігається з приходом до влади Горбачова. Горбачовська "перебудова" не була довільним явищем, а виникла у відповідь на ерозію суспільної довіри до радянської системи та відчутний низовий запит на зміни. Війна в Афганістані у 1980-х роках суттєво посилила

незадоволення суспільства радянським режимом, незважаючи на те, що спочатку її зображували як "обмежену спеціальну операцію", продемонструвавши, що громадська думка може суттєво змінитися. [7]

Подібні траєкторії незабаром можна буде спостерігати і в російському суспільстві, хоча для повного розуміння цієї динаміки потрібен комплексний аналіз. [7]

Висновки до розділу 3

Отже, західні санкції 2022 року завдають значної шкоди російській економіці. Проте їхні наслідки наразі розпорошені по різних секторах і сферах і поки що не призвели до відверто негативних сукупних макроекономічних показників. Однак це неминуче зміниться в міру скорочення виробництва, падіння імпорту, погіршення рівня життя, недоступності міжнародних ринків капіталу та зменшення прибутків від експорту нафти і газу. Ці негативні тенденції ще більше посиляться через згубні наслідки штучного зміцнення рубля. Більше того, перспективи поліпшення ситуації є похмурими. Досвід 2014-2022 років демонструє, що такі заходи, як "імпортозаміщення" та "розворот до Азії", мають обмежену ефективність і не можуть компенсувати ступінь деглобалізації Росії внаслідок західних санкцій.

Хоча всебічний аналіз політичного розвитку подій ще не завершено, можна зробити один чіткий висновок: санкції є ефективними, хоча й потребують часу і терпіння, щоб повністю проявити себе. Запаси готівкової валюти в Кремлі та постійні доходи від продажу нафти і газу допомагають пом'якшити найбільш критичні наслідки санкцій і підтримувати фасад макроекономічної стабільності. Тим не менш, основні негативні тенденції в російській економіці є стійкими і, ймовірно, посиляться в найближчі місяці і роки.

ВИСНОВКИ

У 2022 році збройне вторгнення Росії в Україну стало найбільшим геополітичним потрясінням в Європі з часів Другої світової війни. Ця агресія призвела до серйозних наслідків як для самої Росії, так і для міжнародної громадськості. У відповідь на цю агресію країни Заходу, разом з міжнародними організаціями, вжили широкого спектру заходів, включаючи санкції, з метою зупинити агресію та відновити мир у регіоні. У цій роботі ми розглянули вплив санкцій, які ввели проти Росії, на різні сфери її економіки та наслідки, які ці санкції можуть мати в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах.

Фінансовий сектор: Санкції призвели до різкого падіння рубля, втрати довіри до російських фінансових ринків та відтоку капіталу з Росії. Результатом стали дефолти за державними облігаціями та важкості російських компаній отримувати кредити та депозити. Це серйозно спотворило російську фінансову систему та призвело до зростання інфляції та безробіття. Зменшення споживчої активності населення також відчувається в цьому секторі. Також варто згадати про значне посилення ролі Китаю та її вплив на Російську федерацію.

Російський імпорт з Китаю значно зріс у 2022 році, причому значне збільшення припало на високотехнологічні товари. Незважаючи на західні обмеження на постачання до Росії напівпровідників і мікросхем, країна отримує електроніку та напівпровідники переважно від китайських компаній. Платежі з китайськими партнерами та від них значною мірою здійснюються в юанях, і президент Володимир Путін заявив, що Росія готова перейти на юань у відносинах з іншими країнами.

Російська економіка була ізольована від світових фінансових ринків санкціями, і ціни на нафту і газ зараз є єдиним каналом для зовнішніх шоків, що досягають Росії. Країни ОПЕК+, включаючи Росію, домовилися скоротити видобуток нафти з травня по жовтень, щоб уникнути падіння цін.

Росія також змінила формулу розрахунку податків на нафту і газ, щоб мінімізувати втрати бюджету.

Санкції, що впливають на технологічний сектор, позбавили Росію можливості розробляти нові офшорні енергетичні проекти та перспективні родовища, обмежили доступ до турбін і технологій для будівництва сучасних танкерів, локомотивів, автомобілів, мереж зв'язку наступного покоління та інших високотехнологічних продуктів, а також усунули Росію від глобальної дискусії щодо штучного інтелекту та квантових обчислень. Кремлю доведеться будувати плани майбутнього економічного розвитку навколо торгівлі енергоносіями.

Постійна увага до цін на сировинні товари та мілітаризація державних витрат означає, що економічний розвиток Росії буде заморожений на тривалий час. Передача військових технологій у цивільні сектори ніколи не була успішною в Росії, а реіндустріалізація і повернення до застарілих технологій не мали успіху.

З моменту вторгнення в Україну на Росію накладено понад 13 000 обмежень, що робить її найбільш санкціонованою країною. Незважаючи на це, ВВП Росії впав лише на 2,1% у 2022 році і, за прогнозами, зросте у 2023 році. Санкції докорінно змінили економічний блок російського уряду, замінивши державний капіталізм контролем за рухом капіталу, маркуванням країн як дружніх чи ворожих, юанізацією платежів та мілітаризацією бюджетних витрат.

Санкції зміцнили Росію в короткостроковій перспективі, ізолювавши її від глобальних потрясінь, але послабили її в середньостроковій і довгостроковій перспективі. США та ЄС швидко запровадили санкції, заморозивши російські валютні та золотовалютні резерви та обмеживши можливості російського центрального банку використовувати долари та євро. Однак економічний блок уряду зумів пом'якшити удар, запровадивши обмеження на рух капіталу та підвищивши ключову процентну ставку до 20 відсотків.

Відповідь Росії на санкції призвела до різкого збільшення кількості країн, які вважаються такими, що вчинили "ворожі" дії проти Росії, в результаті чого Москва зміцнила зв'язки з такими країнами, як Іран, Туреччина, Об'єднані Арабські Емірати, М'янма та африканськими країнами. Геополітичні міркування і надалі визначатимуть російську торговельну політику, а споживачі нестимуть витрати у вигляді вищих цін і зниження якості товарів.

Тим часом відносини Москви з Пекіном все більше нагадують економічну залежність: товарообіг зростає майже на третину і досягне рекордних 190 мільярдів доларів у 2022 році. Енергетичні товари становлять понад дві третини російського експорту до Китаю, але недоліком є те, що покупець-монопсоніст може впливати на ціни, а позиція Росії на переговорах стає слабшою.

Енергетичний сектор: Санкції обмежили доступ Росії до технологій та фінансування, необхідних для розвитку її енергетичного сектору. Це призвело до скорочення інвестицій у російський енергетичний сектор і зростання цін на енергоносії на світовому ринку. Росія, яка значною мірою залежить від експорту енергоносіїв, втратила частину свого важливого джерела доходів.

Торгівля: Санкції призвели до скорочення російського експорту та імпорту. Це призвело до зменшення виробництва в російській економіці та збільшення дефіциту товарів і послуг. Російські компанії стали стикатися із складністю доступу до іноземних ринків і технологій.

Технології: Санкції ускладнили доступ Росії до передових технологій та інновацій. Це негативно позначилося на економічному розвитку країни, призвело до зменшення продуктивності праці та погіршення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Військовий сектор: Санкції ускладнили для Росії закупівлю зброї та військової техніки. Це призвело до зниження боєздатності російської армії та ускладнило проведення війни в Україні. Проте станом на 2023 рік Російська

Федерація змогла, як мінімум, частково адаптуватися. Налагодивши процес паралельного імпорту через треті країни вона змогла обійти санкції і якщо не отримувати напряму зброю та військову техніку, то купувати запчастини та елементи, необхідні для її створення. Так, нещодавно, було помічено зброю та боєприпаси, які Росія не могла б виготовити в умовах накладених санкцій.

Короткострокові наслідки: Санкції сповільнили економічне зростання в Росії, збільшили інфляцію та безробіття. Це призвело до зниження рівня життя росіян та підвищення соціальної напруженості у країні.

Середньострокові наслідки: Санкції можуть призвести до структурних змін в російській економіці та виходу зі світових ринків. Це може ще більше погіршити економічну ситуацію в Росії та призвести до віддалення від демократичного світу.

Довгострокові наслідки: Санкції можуть послабити Росію як велику державу і призвести до її виходу з євроатлантичного регіону. Це може змінити глобальний геополітичний баланс сил і підсилити роль США та НАТО в Європі.

Західні санкції є важливим інструментом впливу на Росію. Вони вже мають значний вплив на російську економіку і можуть мати далекосяжні наслідки для майбутнього країни. Однак слід пам'ятати, що санкції - це лише один з інструментів впливу на Росію. Посилення військової допомоги Україні та сприяння міжнародній інтеграції також необхідні для досягнення бажаних результатів.

Санкції мають бути посилені, щоб максимально ускладнити для Росії ведення війни в Україні. Також важливо диверсифікувати санкції, щоб мінімізувати негативний вплив на західні економіки. Зміцнення міжнародної співпраці в питанні санкцій допоможе зробити їх більш ефективними та ускладнить можливості їх обходу. Виконання цих кроків сприятиме перемозі України у цій війні та відновленню миру в Європі. Разом із санкціями, важливо підтримувати дипломатичні зусилля для врегулювання конфлікту та забезпечення стабільності в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EU sanctions against Russia explained [Електронний ресурс] // Council of the European Union. Режим доступу:
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/#sanctions> [дата звернення 01.09.2023]
2. EU Russia and Belarus sanctions [Електронний ресурс] // Fieldfisher. Режим доступу:
<https://www.fieldfisher.com/en/insights/eu-russian-sanctions> [дата звернення 01.09.2023]
3. The Risks of Russia's Growing Dependence on the Yuan [Електронний ресурс] // Carnegie. Режим доступу:
<https://carnegieendowment.org/politika/88926> [дата звернення 01.09.2023]
4. Sanctions against Russia and the Role of the United Nations [Електронний ресурс] // Global Challenges. Режим доступу:
<https://globalchallenges.ch/issue/12/sanctions-against-russia-and-the-role-of-the-united-nations/> [дата звернення 01.09.2023]
5. What impact have EU sanctions had on the Russian economy? [Електронний ресурс] // LSE. Режим доступу:
<https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2023/03/13/what-impact-have-eu-sanctions-had-on-the-russian-economy/> [дата звернення 01.09.2023]
6. Russia Sanctions at One Year. Learning from the Cases of South Africa and Iran [Електронний ресурс] // CSIS. Режим доступу:
<https://www.csis.org/analysis/russia-sanctions-one-year> [дата звернення 01.09.2023]
7. Why Sanctions Against Russia Work [Електронний ресурс] // Intereconomics. Режим доступу:

- <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2023/number/1/article/why-sanctions-against-russia-work.html> [дата звернення 01.09.2023]
8. Yes, It Hurts: Measuring the Effects of Western Sanctions Against Russia [Електронний ресурс] // Globsec. Режим доступу: <https://www.globsec.org/what-we-do/press-releases/yes-it-hurts-measuring-effects-western-sanctions-against-russia> [дата звернення 03.09.2023]
  9. Головна база даних санкцій [Електронний ресурс] // НАЗК. Режим доступу: <https://sanctions.nazk.gov.ua/> [дата звернення 03.09.2023]
  - 10.Рік війни. Чому західні санкції не зупинили Путіна [Електронний ресурс] // BBC News Україна. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64647703> [дата звернення 03.09.2023]
  11. Russia Sanctions Database [Електронний ресурс] // Atlantic Council. Режим доступу: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database/> [дата звернення 01.09.2023]
  12. The west’s tightening of Russian sanctions is a sign of failure [Електронний ресурс] // The Guardian. Режим доступу: <https://www.theguardian.com/business/2023/may/21/the-west-tightening-russian-sanctions-a-sign-of-failure> [дата звернення 03.09.2023]
  13. Hufbauer, Gary Clyde, and Euijin Jung. 2020. What’s new in economic sanctions? European Economic Review 130: 103572.
  14. The Effect of Sanctions on Russia: A Skeptical View [Електронний ресурс] // Inteconomic. Режим доступу: <https://www.inteconomics.org/perspectives/blog/the-effect-of-sanctions-on-russia-a-skeptical-view> [дата звернення 03.09.2023]
  15. Peksen, Dursun, and Timothy M. Peterson. 2016. Sanctions and Alternate Markets How Trade and Alliances Affect the Onset of Economic Coercion. Political Research Quarterly 69: 4–16

16. How Sanctions Have Changed Russian Economic Policy [Електронний ресурс] // Carnegie. Режим доступу:
<https://carnegieendowment.org/politika/89708> [дата звернення 03.09.2023]
17. How have the forecasts on the effect of sanctions on Russia held up a year on? [Електронний ресурс] // Economic Observatory. Режим доступу:
<https://www.economicsobservatory.com/how-have-the-forecasts-on-the-effects-of-sanctions-on-russia-held-up-a-year-on> [дата звернення 03.09.2023]
18. Sanctions against Russia: what have been the effects so far? [Електронний ресурс] // Economic Observatory. Режим доступу:
<https://www.economicsobservatory.com/sanctions-against-russia-what-have-been-the-effects-so-far> [дата звернення 03.09.2023]
19. Few Russians Are Anxious about Western Sanctions [Електронний ресурс] // Chicago Council on Global Affairs. Режим доступу:
<https://globalaffairs.org/research/public-opinion-survey/few-russians-are-anxious-about-western-sanctions> [дата звернення 03.09.2023]
20. Чи працюють санкції проти Росії? Огляд експертних джерел [Електронний ресурс] // Ukraïner. Режим доступу:
<https://ukraïner.net/sankcii-ohliad/> [дата звернення 03.09.2023]
21. Kaempfer, William H., and Anton D. Lowenberg. 2007. The Political Economy of Economic Sanctions. In Handbook of Defense Economics. Edited by Todd Sandler and Keith Hartley. Amsterdam: North-Holland, vol. 2, chap. 27. pp. 867–911.
22. Vapat, Navin A., Tobias Heinrich, Yoshiharu Kobayashi, and T. Clifton Morgan. 2013. Determinants of sanctions effectiveness: Sensitivity analysis using new data. *International Interactions* 39: 79–98
23. Наслідки санкцій проти Росії видно на полі бою - голова Управління з координації санкцій Держдепу США [Електронний ресурс] // Голос Америки. Режим доступу:
<https://www.holosameryky.com/a/naslidky-sankcii-proty-rosii-vydno-na-poli-boyu/7076962.html> [дата звернення 03.09.2023]

24. Санкційне пекло. Що відбувається з економікою РФ і чи призведе це до повалення Путіна [Електронний ресурс] // РБК – Україна. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/sanktsionnyy-ad-proishodit-ekonomikoy-rf-1646355100.html> [дата звернення 08.09.2023]
25. "Постріл собі у ногу" і ще 8 міфів про санкційну політику проти Кремля [Електронний ресурс] // Українська Правда. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/16/690467/> [дата звернення 08.09.2023]
26. China Buys a Record Amount of Russian LNG as Oil And Coal Purchases Also Surge [Електронний ресурс] // Bloomberg. Режим доступу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-12-21/china-buys-a-record-amount-of-russian-lng-as-oil-and-coal-purchases-also-surge?sref=vxSzVDP0> [дата звернення 08.09.2023]
27. Ukraine war: Russia halts gas exports to Poland and Bulgaria [Електронний ресурс] // BBC News. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/business-61237519> [дата звернення 19.09.2023]
28. A German gas crisis will cause jitters across Europe [Електронний ресурс] // Brookings. Режим доступу: <https://www.brookings.edu/articles/a-german-gas-crisis-will-cause-jitters-across-europe/> [дата звернення 19.09.2023]
29. Are U.S. Sanctions on Russia Working? [Електронний ресурс] // Foreign Policy. Режим доступу: <https://foreignpolicy.com/2023/02/07/sanctions-russia-china-us-putin-ukraine/> [дата звернення 19.09.2023]
30. EU Says Cost of Sanctions Will Hit Russia Harder Over Time [Електронний ресурс] // Bloomberg. Режим доступу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-07/eu-says-high-cost-of-sanctions-on-russia-will-grow-for-years?srnd=premium-europe> [дата звернення 19.09.2023]

31. How Putin has fortified Russia against the West's sanctions [Електронний ресурс] // The Washington Post. Режим доступу:
https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/02/24/putin-understands-sacrifice-economic-weapons-sanctions/?utm_medium=social_owned&utm_source=tw [дата звернення 01.09.2023]
32. India-Russia trade up by \$27 bn but 'too one sided', says Indian envoy [Електронний ресурс] // Hindustan Times. Режим доступу:
<https://www.hindustantimes.com/india-news/indiarussia-trade-up-by-27-bn-but-too-one-sided-says-indian-envoy-101671804285243.html> [дата звернення 19.09.2023]
33. Why Sanctions Too Often Fail [Електронний ресурс] // The New Yorker. Режим доступу:
<https://www.newyorker.com/news/daily-comment/why-sanctions-too-often-fail> [дата звернення 19.09.2023]
34. Russia Sidesteps Western Punishments, With Help From Friends [Електронний ресурс] // The New York Times. Режим доступу:
<https://www.nytimes.com/2023/01/31/business/economy/russia-sanctions-trade-china-turkey.html> [дата звернення 26.09.2023]
35. How Europe can cut natural gas imports from Russia significantly within a year [Електронний ресурс] // IEA. Режим доступу:
<https://www.iea.org/news/how-europe-can-cut-natural-gas-imports-from-russia-significantly-within-a-year> [дата звернення 26.09.2023]
36. Joshi, Sumit, and Ahmed Saber Mahmud. 2020. Sanctions in networks. *European Economic Review* 130: 103606.
37. Що роблять країни-партнери для посилення санкцій та як Україні надолужити [Електронний ресурс] // Українська Правда. Режим доступу:
<https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/16/701256/> [дата звернення 26.09.2023]

38. Crozet, Matthieu, Julian Hinz, Amrei Stammann, and Joschka Wanner. 2021. Worth the pain? Firms' exporting behaviour to countries under sanctions. *European Economic Review* 134: 103683.
39. SWIFT Sanction on Russia: How It Works and Likely Impacts [Електронний ресурс] // Econofact. Режим доступу: <https://econofact.org/swift-sanction-on-russia-how-it-works-and-likely-impacts> [дата звернення 26.09.2023]
40. Ринок телекомунікацій. Чому буксує санкційна політика? [Електронний ресурс] // Українська Правда. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/9/699932/> [дата звернення 01.10.2023]
41. Санкції, запроваджені ЄС щодо Росії через вторгнення в Україну [Електронний ресурс] // Європейська комісія. Режим доступу: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_uk [дата звернення 01.10.2023]
42. One Year of War in Ukraine: Are Sanctions Against Russia Making a Difference? [Електронний ресурс] // CFR. Режим доступу: <https://www.cfr.org/in-brief/one-year-war-ukraine-are-sanctions-against-russia-making-difference> [дата звернення 01.10.2023]
43. Besedeš, Tibor, Stefan Goldbach, and Volker Nitsch. 2017. You're banned! The effect of sanctions on German cross-border financial flows. *Economic Policy* 32: 263–318.
44. European Union countries agree on a new package of sanctions against Russia over the war in Ukraine [Електронний ресурс] // Associated Press News. Режим доступу: <https://apnews.com/article/european-union-sanctions-against-russia-ukraine-war-8df4e2ce3eeff80626c6a84bb86b3150> [дата звернення 01.10.2023]
45. Imposing sanctions against Russia and Belarus [Електронний ресурс] // France Diplomacy. Режим доступу:

<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/situation-in-ukraine-what-is/imposing-sanctions-against-russia-and-belarus/> [дата звернення 05.10.2023]

46. EU agrees on second wave of significant sanctions against Russia [Електронний ресурс] // Baker McKenzie. Режим доступу:

<https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/eu-agrees-on-second-wave-of-significant-sanctions-against-russia/> [дата звернення 05.10.2023]

47. Targeting Key Sectors, Evasion Efforts, and Military Supplies, Treasury Expands and Intensifies Sanctions Against Russia [Електронний ресурс] // U.S.

Department of the treasury. Режим доступу:

<https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1296> [дата звернення 05.10.2023]

48. Tracking sanctions against Russia [Електронний ресурс] // Reuters. Режим доступу:

<https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/SANCTIONS/byvrijenzmve/> [дата звернення 05.10.2023]

49. What are the sanctions on Russia and are they hurting its economy? [Електронний ресурс] // BBC News. Режим доступу:

<https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659> [дата звернення 09.10.2023]

50. The list of global sanctions on Russia for the war in Ukraine [Електронний ресурс] // CNN. Режим доступу:

<https://edition.cnn.com/2022/02/25/business/list-global-sanctions-russia-ukraine-war-intl-hnk/index.html> [дата звернення 09.10.2023]

51. Weber, Patrick M., and Gerald Schneider. 2020. How many hands to make sanctions work? Comparing EU and US sanctioning efforts. *European Economic Review* 130: 103595.

52. Sanctions against Russia – a timeline [Електронний ресурс] // S&P Global. Режим доступу:

<https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/sanctions-against-russia-8211-a-timeline-69602559> [дата звернення 09.10.2023]

53. What Sanctions Has the World Put on Russia? [Электронный ресурс] // Lawfare. Режим доступа:
<https://www.lawfaremedia.org/article/what-sanctions-has-world-put-russia> [дата
звернення 09.10.2023]
54. Krustev, Valentin L., and T. Clifton Morgan. 2011. Ending economic coercion: Domestic politics and international bargaining. *Conflict Management and Peace Science* 28: 351–76.
55. Which sanctions have been adopted against Russia? Bundesregierung. Режим доступа:
<https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/eu-sanctions-2008438> [дата
звернення 13.10.2023]
56. Compliance with Sanctions on Russia [Электронный ресурс] // Comply Advantage. Режим доступа:
<https://complyadvantage.com/insights/sanctions-on-russia-compliance-updates/>
[дата звернення 13.10.2023]
57. Damage done: Ways to measure European sanctions' success against Russia [Электронный ресурс] // European Council on Foreign Relations. Режим доступа:
<https://ecfr.eu/article/damage-done-ways-to-measure-european-sanctions-success-against-russia/> [дата звернення 13.10.2023]
58. Sanctions against Russia: taking stock four months after the start of the war [Электронный ресурс] // The Conversation. Режим доступа:
<https://theconversation.com/sanctions-against-russia-taking-stock-four-months-after-the-start-of-the-war-185528> [дата звернення 13.10.2023]
59. United response to Putin's war in Ukraine: What sanctions are in force? [Электронный ресурс] // Auswärtiges Amt. Режим доступа:
<https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/eu-sanctions-russia/2515388>
[дата звернення 16.10.2023]
60. US Imposes Sweeping New Sanctions Targeting Russia Over War in Ukraine [Электронный ресурс] // Voanews. Режим доступа:

<https://www.voanews.com/a/us-imposes-sweeping-new-sanctions-targeting-russia-over-war-in-ukraine/7338876.html> [дата звернення 16.10.2023]

61. UK announces new Russia sanctions targets; EU measures to follow

[Електронний ресурс] // S&P Global. Режим доступу:

<https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/oil/110823-uk-announces-new-russia-sanctions-targets-eu-measures-to-follow> [дата звернення 16.10.2023]

62. Canadian Sanctions Related to Russia [Електронний ресурс] // Government of Canada. Режим доступу:

https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations_relations_internationales/sanctions/russia-russie.aspx?lang=eng [дата звернення 20.10.2023]

63. How sanctions affect the import of Russian steel products to the EU [Електронний ресурс] // GMK Center. Режим доступу:

<https://gmk.center/en/posts/how-sanctions-affect-the-import-of-russian-steel-products-to-the-eu/> [дата звернення 20.10.2023]

64. EU sanctions measures against Russia [Електронний ресурс] // Kneppelhout.

Режим доступу:

<https://kneppelhout.com/news/eu-sanctions-measures-against-russia/> [дата звернення 20.10.2023]

65. The impact of EU sanctions on Russian imports [Електронний ресурс] // CEPR.

Режим доступу:

<https://cepr.org/voxeu/columns/impact-eu-sanctions-russian-imports> [дата звернення 20.10.2023]

66. Russia's economy is officially in recession [Електронний ресурс] // CBS News.

Режим доступу:

<https://www.cbsnews.com/news/russia-recession-economy-shrinks-ukraine-war/> [дата звернення 20.10.2023]

67. Computer chip industry begins halting deliveries to Russia in response to U.S. sanctions [Електронний ресурс] // The Washington Post. Режим доступу:

<https://www.washingtonpost.com/technology/2022/02/25/ukraine-russia-chips-sanctions-tsmc/> [дата звернення 20.10.2023]

68. Here is how the so-called price cap on Russian oil will work. [Електронний ресурс] // The New York Times. Режим доступу:

<https://www.nytimes.com/2022/12/02/world/europe/russia-oil-price-cap-explain.html> [дата звернення 20.10.2023]

69. США запровадили нові персональні та економічні санкції проти Росії [Електронний ресурс] // Європейська Правда. Режим доступу:

<https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/24/7156850/> [дата звернення 01.09.2023]

70. Санкції проти РФ [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України. Режим доступу:

<https://mfa.gov.ua/sankciyi-proti-rf> [дата звернення 20.10.2023]

71. Are the economic sanctions against Russia actually working? [Електронний ресурс] // Euronews. Режим доступу:

<https://www.euronews.com/2023/06/28/are-the-economic-sanctions-against-russia-actually-working> [дата звернення 20.10.2023]

72. Sanctions against Russia: are they working? [Електронний ресурс] // Friends of Europe. Режим доступу:

<https://www.friendsofeurope.org/insights/sanctions-against-russia-are-they-working/> [дата звернення 20.10.2023]

73. Russia after a year of sanctions [Електронний ресурс] // Al Jazeera. Режим доступу:

<https://www.aljazeera.com/opinions/2023/2/28/russia-after-a-year-of-sanctions> [дата звернення 20.10.2023]

74. Dashti-Gibson, J., Davis, P., & Radcliff, B. (1997). On the determinants of the success of economic sanctions: An empirical analysis. *American Journal of Political Science*, 41(2), 608–618.

75. Drury, A. C. (1998). Revisiting economic sanctions reconsidered. *Journal of Peace Research*, 35(4), 497–509.

76. Parker, R. W. (2000). The problem with scorecards: How (and how not) to measure the cost-effectiveness of economic sanctions. *Michigan Journal of International Law*, 21, 235–294.
77. Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, and Kimberly Ann Elliott. 1990. *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy*. Washington, DC: Institute for International Economics.
78. Cortright, David and George A. Lopez. 2002. *Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
79. Drezner, Daniel W. 1999. *The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, no. 65.

SUMMARY

The master's thesis on the topic of the west's sanctions policy towards the Russian Federation as a consequence of the armed invasion of Ukraine in 2022-2023: sectors, implementation and consequences consists of three chapters. The first section discusses the conceptual and methodological foundations of the study. The second section analyzes the role of international organizations and individual countries in the sanctions policy directed against Russia. The third section assesses the impact of sanctions on the Russian economy and society, and analyzes the consequences of sanctions for the international system and the global economy.

An analysis of Western sanctions policy towards Russia in the context of the conflict in eastern Ukraine leads to the following conclusions. Sanctions are complex and contextualized tools used to influence states, non-state actors and individuals. In particular, they can take the form of diplomatic, economic or military measures. Sanctions are often used to achieve foreign policy objectives, such as deterring aggression, protecting human rights or combating terrorism.

However, despite the strength and breadth of sanctions, their success or failure depends on a number of factors, including the specificity of the measure, coordination between countries, Russia's response and timing. As sanctions can cause unforeseen economic hardship, human suffering and political instability, it is important to carefully assess the potential consequences and risks before imposing sanctions.

Sanctions aim to change the target's behavior, but often have unintended consequences. Economic sanctions can lead to the strengthening or suppression of illicit networks instead of achieving their objectives. There is also a risk of retaliation, where the imposition of sanctions can provoke a backlash in the targeted country that can further escalate the conflict.

In the case of Russia, an important factor that could undermine the effectiveness of sanctions and facilitate an avoidance strategy is its dependence on China. The effectiveness of sanctions may also be limited by Russia's ability to find alternative routes and alternative markets.

Finally, the ethical aspects of sanctions should also be carefully considered. The potential for negative impact on public opinion and compliance with international humanitarian law should be taken into account. The conclusions drawn from the analysis of countries' sanctions policies against Russia are important for the future dynamics of international relations and approaches to conflict resolution.

The sanctions imposed on Russia by the international community in response to Russia's reckless invasion of Ukraine have already produced tangible results. However, the most serious blow is yet to come. In order to assess possible scenarios for Russia's future, this analysis examines examples of similar sanctions regimes and draws lessons from Iran and South Africa in particular.

Of course, every similar example has its limitations. Russia, with its large economy and rapidly rising energy prices, may be able to withstand sanctions more effectively. It is worth noting that some of the factors that influenced Iran and South Africa, such as traditions of social protest and sensitivity to international pressure, are less pronounced in Russia. Russia's aging population and demographic change over the last two decades tend to reduce the risk of instability. However, these advantages may be countered by other factors, such as deeper integration into the global economy and increased vulnerability to external shocks, the regime's lack of ideological legitimacy and the difficulty of justifying public economic costs, ongoing wars, and rising both economic and human costs.

As a result, this analysis generates cautious optimism about sanctions. Over time, the significant sanctions measures approved by the international community have created major social challenges for the Iranian and South African regimes, forcing the international community and domestic opposition to make concessions. Economic contraction and stagnation, growing fiscal inefficiencies and intensifying inflation ultimately fanned the flames of social unrest, making it difficult for the regimes to maintain the status quo. In both cases, the authorities attempted to quell social protests through a combination of repression and social spending, but these measures only served to increase the pressure on the regime.

This analysis therefore suggests that the international sanctions regime will make it even more difficult for Putin to continue his war in Ukraine.

Thus, the 2022 Western sanctions have caused significant damage to the Russian economy. At the moment, however, this impact is scattered across different sectors and sub-sectors and has not yet led to a clear deterioration in macroeconomic indicators. But this situation will inevitably change as production declines, imports fall, living standards deteriorate, international capital markets become inaccessible, and oil and gas export revenues fall. These negative trends will be exacerbated by the negative effects of the artificial appreciation of the ruble. Moreover, the situation is unlikely to improve: The experience of 2014-2022 shows that measures such as 'import substitution' and 'pivoting to Asia' will have a limited effect and will not compensate for the degree of globalization of Russia as a result of Western sanctions.

A comprehensive analysis of political developments has not yet been completed, but a clear conclusion can be drawn: sanctions are effective, but their full impact requires time and patience. The Kremlin's cash reserves and stable oil and gas revenues help mitigate the most significant effects of sanctions and maintain macroeconomic stability. However, the underlying negative trends in the Russian economy are persistent and are likely to intensify in the coming months and years.

Sanctions affecting the technology sector have deprived Russia of opportunities to develop new offshore energy projects and potential mining areas, restricted access to technology to build turbines, modern tankers, locomotives, cars, next-generation telecommunications networks and other high-tech products, and prevented Russia from participating in global discussions on artificial intelligence and quantum. It has excluded Russia from global discussions on IT. The Kremlin will have to plan its future economic development around energy trade.

Western sanctions are an important tool to influence Russia. Sanctions already have a significant impact on the Russian economy and could have a

significant impact on the future of the Russian economy. However, it should be remembered that sanctions are only one of the tools to influence Russia. Strengthening military assistance to Ukraine and promoting international integration are also necessary to achieve the desired results.

Sanctions should be strengthened to make it as difficult as possible for Russia to wage war in Ukraine. It is also important to diversify sanctions to minimize their negative impact on Western economies. Strengthening international cooperation on sanctions will make them more effective and more difficult to circumvent. These measures will help Ukraine win this war and restore peace in Europe. Western sanctions are an important tool to influence Russia. Sanctions are an important tool to influence Russia and are already having a significant impact on the Russian economy. However, it is important to remember that sanctions are only one of the tools to influence Russia. Strengthening military assistance to Ukraine and promoting international integration are also necessary to achieve the desired results.

It is also important to diversify sanctions to minimize their negative impact on Western economies. Strengthening international cooperation on sanctions will make them more effective and more difficult to circumvent. Taking these measures will help Ukraine win this war and restore peace in Europe. In addition to sanctions, it is important to support diplomatic efforts to resolve the conflict and stabilize the region.

The constant focus on commodity prices and militarization of government spending means that Russia's economic development will be frozen for a long time. The transfer of military technology to the civilian sector has never been successful in Russia, nor has there been any reindustrialization or return to old technologies.

Sanctions have strengthened Russia in the short term by isolating it from global shocks, but weakened it in the medium and long term.